

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

**Віктор Карпов
Жанна Денисюк**

**ФОРМУВАННЯ
МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКЦІЙ**

**ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІНОЧНОЇ ВАРТОСТІ
МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ 2020

УДК 069.01:316

К 26

Рецензенти

Р. В. Маньковська, доктор історичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу історії України другої половини
XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України

О. М. Гончарова, доктор культурології, професор,
професор кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних
цінностей Київського національного університету культури і мистецтв

*Рекомендовано на засіданні Вченої ради
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(протокол № 6 від 27.12.2019)*

Карпов В.В., Денисюк Ж.З.

К 26 Формування мистецьких колекцій: визначення оціночної вартості
музейних предметів : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2020. 112 с.

ISBN 978-966-452-301-8

Культурна спадщина кожного народу є необхідним складником його національної ідентичності. Експертне дослідження культурних пам'яток відкриває нові можливості для держави з формування нових поглядів на її історичний поступ, розбудову України як самодостатньої європейської країни. У посібнику висвітлено експертну діяльність в Україні, пов'язану з дослідженням рухомих пам'яток історії та культури, процесу її становлення та розвитку в незалежній Україні, узагальнено діяльність органів державного управління в цій галузі.

Видання призначено для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, реставрація, а також може бути корисним для фахівців з музеєзнавства, історії та культурології.

УДК 069.01:316

ISBN 978-966-452-301-8

© В. В. Карпов, Ж. З. Денисюк, 2020

© Національна академія керівних
кадрів культури і мистецтв, 2020

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. ОСНОВИ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Експертиза та оцінка культурних цінностей у мистецтвознавчому дискурсі	7
1.2. Основні завдання, принципи та методи експертного оцінювання мистецьких практик.....	19
Розділ 2. ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ	28
2.1. Гуманітарна та культурологічна експертиза.....	28
2.2. Музеєзнавство як інститут експертизи	38
2.3. Мистецтвознавче дослідження об'єктів культурної спадщини ..	47
2.4. Експертиза при транскордонному переміщенні культурних цінностей.....	51
Розділ 3. МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІНОЧНОЇ ВАРТОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ (витратний підхід)	59
3.1. Загальні підходи до оцінки пам'яток Музейного фонду України	59
3.2. Методика витратного підходу.....	64
Список використаної літератури.....	75
Додатки.....	82

ВСТУП

Основою нової етики людства першої чверті ХХІ століття є міжкультурний діалог як найкраща гарантія миру. Культурна спадщина має соціально значиму функцію підтримки стабільності держави, є необхідною складовою культурної та національної ідентичності суспільства, що є важливим і актуальним для сучасного українського суспільства. В умовах розбудови незалежної Української держави і пов'язаних з цим процесів пробудження національної самосвідомості об'єкти культурної спадщини, що стали свідками багатовікової історії українського народу, хранителями його духовної та матеріальної культури, відіграють важливу соціальну роль, вони є основою пізнання минавшини, всебічного осмислення життя народу. В Україні – державі з багатою культурною спадщиною, яка є об'єктивним свідченням багатовікової драматичної історії та культурного розвитку народу, саме історико-культурне надбання може бути тим стрижнем, навколо якого відбувається згуртування нації й розбудова європейської держави [26, 5]. Утвердження культурної самобутності є основним елементом незалежності й національного розвитку.

Культурна спадщина є об'єктом експертної діяльності в галузі культури. Експертне дослідження спадщини відкриває нові можливості реалізації культурної політики держави на основі наукового вивчення пам'яток історії та культури, виявлення нової історико-культурної інформації, формування нових поглядів на історичний поступ держави.

В Україні відомо понад 145 тис. пам'яток культурної спадщини, до Державного реєстру нерухомих пам'яток України внесено понад 6 тис. пам'яток, створено 63 історико-культурних заповідники, 401 населене місце має статус історичного, у Музейному фонді України зберігається понад 15 млн музейних предметів. Світове визнання отримали вісім об'єктів культурної та природної спадщини, які внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – це Софійський собор і пов'язані з ним монастирські будівлі; Києво-Печерська лавра; Геодезична дуга Струве; букові праліси Карпат і давні букові ліси Німеччини; Резиденція митрополитів Буковини і Далмації; дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні; стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора та Петриківський розпис [22, 260]. У попередньому Списку вказано понад десять інших значущих об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. Ці пам'ятки, як і сотні найрізноманітніших

об'єктів археологічної, архітектурної, містобудівної, історичної, мистецької, садово-паркової спадщини, науки та техніки, складають безцінний і неповторний ресурс вітчизняного й світового соціокультурного простору.

На нинішньому етапі розвитку Української держави виникає ціла низка проблем у сфері збереження культурної спадщини, а також визначенні шляхів вдосконалення її вивчення, обліку, використання, актуалізації в суспільних процесах. Актуальним є питання експертної діяльності в галузі культури, яка, як правило, окрім ринкових відносин у цій сфері, пов'язана з процесом забезпечення сталого збереження культурних цінностей шляхом їх атрибуції, оцінки та введення культурологічної інформації до наукового обігу.

Актуальність такого дослідження зумовлена низкою факторів:

- в Україні не існує узагальнюючої наукової праці з цього питання та офіційно визнаної методики проведення мистецтвознавчої, культурологічної та інших видів експертиз;

- в українському законодавстві існує обмеження на право володіння пам'ятками культури в частині археологічної спадщини, яка належить виключно державі, проте не визначено спосіб набуття прав власності на інші пам'ятки культури;

- не ведеться Реєстр пам'яток культурної спадщини приватної частини Музейного фонду України. Тож, за невеликим виключенням, значний обсяг інформації про пам'ятки не уведений до наукового обігу, пам'ятки є недоступними для наукового вивчення;

- пам'ятка культури національного соціокультурного значення повинна супроводжуватися спеціальним сертифікатом країни походження, де зазначені її атрибутивні характеристики, форма власності, джерело надходження, гарант автентичності тощо. На сьогодні сертифікація культурних цінностей за країною походження та їх облік відсутній;

- потреба уніфікації на міжнародному рівні правил вивезення та ввезення культурних цінностей, паритетне представлення України у світових інституціях контролю, а також повна імплементація цих норм в українське законодавство;

- необхідність загальної класифікації культурних цінностей, що дозволить розширити систему «Універсальної класифікації товарів і послуг зовнішньоекономічної діяльності» на національному рівні;

– необхідність використання розширених шкал оцінки стану автентичності, що дозволить коректно здійснювати реєстрацію пам'яток культури, визначати їх стан і вартість, вивчати їх представницьку цінність для музейних колекцій;

– проблема державного регулювання у сфері експертної діяльності потребує нового осмислення та світоглядного освоєння.

Метою пропонованого посібника є об'єктивне висвітлення експертної діяльності в Україні, пов'язаної з дослідженням рухомих пам'яток історії та культури, процесу її становлення та розвитку в незалежній Україні, узагальнення діяльності органів державного управління у сфері культури щодо розробки, впровадження та правового утвердження.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Експертиза та оцінка культурних цінностей у мистецтвознавчому дискурсі

Експертна діяльність у галузі збереження рухомих пам'яток культурної спадщини в історіографії не стала предметом окремого спеціального дослідження. Фундаментальні роботи з комплексного вивчення мистецтвознавчої, культурологічної та інших видів експертиз майже відсутні, не існує узагальнюючої наукової праці з даного питання. Ступінь розроблення теми та історіографічна база засвідчила недостатність і фрагментарність вивчення проблеми, а подекуди й застарілі уявлення про експертну діяльність. Як зазначив В. Індутний, старі засади у сфері оцінки культурних цінностей, викладені в спеціальних інструктивних документах радянської доби, стали непродуктивними і почали стримувати обіг капіталу у сфері культури [19, 122]. Переважно зустрічаються статті й тези про ті чи інші напрацювання в галузі експертної діяльності.

Українські науковці досліджують окремі питання експертної діяльності, зокрема, у теоретичній площині веде пошук А. Карнак. Він пропонує зосередити увагу на розробці та узгодженні на міжвидовому рівні методів експертної оцінки художніх творів і проектів різних видів мистецтва. Такі методика могли б стати доволі ефективним інструментом у роботі експертних рад різних напрямів мистецтва, адже базові естетичні й теоретичні мистецькі засади є загальними для всіх без винятку видів мистецтва [32].

Він виходить з того, що побудова єдиного методу експертної оцінки творів мистецтва має базові значення: по-перше, будь-який художній твір (або мистецький проект) може бути зафіксований у текстовому вигляді й на будь-якому носіїві. Текст у даному випадку розуміється як інформаційне повідомлення, виражене будь-якими засобами виразності, які може сприйняти та інтерпретувати людина. Це однаково стосується як вербального повідомлення, так і аудіо-візуального, або жесто-пластичного чи навіть тактильно-чуттєвого. По-друге, для аналізу будь-якого тексту можна використовувати текстологічний аналіз. І, по-третє, ключовими аспектами такого текстологічного аналізу будуть три базових параметри – семіотичний, семантичний і аксіологічний [31].

Виходячи з аргументації А. Карнака, логічно зробити висновок про те, що при проведенні мистецтвознавчої або інших видів експертизи слід формувати систему методів оцінювання, критерії оцінювання, алгоритм виконання процедур і верифікації результатів.

У низці статей харківський учений А. Карнак детально описує теоретичні та практичні засади щодо розробки методів експертної оцінки [29; 30] та висуває теорію СЕО – систем експертної оцінки. А. Карнак вважає, що в українському мистецтвознавстві як існував методологічний вакуум щодо механізмів експертного оцінювання творів мистецтва, творчих проектів і прогнозування тенденцій та трендів сучасного мистецтва, так і залишається. Проте, на його думку, це проблема, імовірно, соціокультурна, ніж суто мистецтвознавча.

Він виділяє два аспекти цієї проблеми – дослідницький, який у свою чергу поділяється на історіографічний та теоретичний напрям, і культурологічний. У дослідницькій складовій мистецтвознавства загалом панує артефактний підхід – констатація фактів і описовість, у кращому випадку – індуктивні узагальнення й не більше. Системних досліджень і більш-менш глобальних мистецьких концепцій, які б відповідали сучасному стану культурної парадигми, не спостерігається навіть у дискусійній площині.

Щодо культурологічного аспекту, який безпосередньо стикається із соціумом й усіма сторонами життя мистців, то тут А. Карнак констатує засилля «мастодонтів» і «дутих авторитетів», що впливають як на творчі, так і на суто економічні чинники художнього процесу в країні [29].

На його переконання, задля ефективної зміни підходів щодо менеджменту в галузі сучасної культурної політики держави слід поступово, але наполегливо впроваджувати в соціокультурну практику нові методи експертного оцінювання творчих проектів і художніх творів. Проте конкретних методик, які можливо застосувати на практиці, автор не надає.

Розглядають критерії та методи оцінювання творів мистецтва й аналізують основні законодавчі та нормотворчі документи, які регламентують переміщення культурних цінностей через державний кордон України, В. Бітаєв, В. Шульгіна, С. Шман [6]. Загальновідомо, що в експертній діяльності використовуються як теоретичні, так і емпіричні методи дослідження. Автори до теоретичних відносять аналіз і синтез, порівняння, класифікації та моделювання. Провідними методами емпіричного рівня є візуальне дослідження, технологічний аналіз, аналіз

індивідуальної манери митців, стилістичний аналіз пам'ятки культури. Отримані за допомогою вказаних методів результати є основою аргументованого експертного висновку [6, 15].

Дослідниця Н. Ревенок вивчила питання експертизи творів декоративно-прикладного мистецтва як важливої складової процесу збереження культурних цінностей, а також невід'ємну частину мистецтвознавчих експертних досліджень, методів атрибуції та експертного оцінювання [65]. Вона розкриває методологію експертного оцінювання виробів з кераміки та скла, порцеляни. Методологічною основою експертизи таких предметів Н. Ревенок визначає стан предмета і його збереженість, час створення, стилістику, унікальність і раритетність, наявність клейм і позначок [66].

Мистецтвознавча експертиза українського фарфору-фаянсу ХІХ – початку ХХ століття в контексті розвитку художньої культури стала предметом дисертаційного дослідження Н.М. Ревенок. У роботі вжито культурологічний підхід для вивчення вітчизняного фарфору-фаянсу у зв'язку з розвитком художньої культури формотворення та декорування виробів. У дисертації охарактеризовано основні критерії сучасної атрибуції, експертизи й ідентифікації українського фарфору-фаянсу, а також новітні технологічні прийоми, що застосовуються в дослідженні тонкокерамічних виробів в умовах сучасного антикварного ринку. Простежено взаємозв'язок мистецтвознавчої експертизи з практичними методами наукової реставрації фарфору й фаянсу, які використовуються в музеях України [64].

Першою в Україні здійснила спробу визначити теоретичну базу товарознавчої експертизи коштовностей, сформулювати основну мету, завдання, послідовність проведення та напрями подальшого розвитку Т. Артюх [2]. За визначенням Т. Артюх, товарознавча експертиза коштовностей розглядає коштовності як предмет праці майстра-художника, висвітлює особливий погляд на товар з точки зору властивостей його матеріалів, ідентифікації, якості, дизайну й аксіологічно орієнтованої організації знань щодо ціннісних відносин і оцінки та причин їх виникнення у свідомості людини. У товарознавчій експертизі коштовності стають предметом ціннісного підходу за умови, якщо вони вивчаються і оцінюються з урахуванням соціально-культурних потреб, інтересів, естетичних смаків, прагнень і бажань конкретних груп споживачів. Основними критеріями оцінки коштовностей є особливі споживчі властивості, які за ринкових умов значно впливають на формування ринкової вартості [2, 15].

Теорію та практику товарознавчої експертизи ювелірних коштовностей, як об'єктів товарознавства, дослідниця розвиває у своїй монографії «Товарознавча експертиза ювелірних коштовностей. Теорія і практика» [3]. Вона розглядає теорію споживчої вартості, споживчої цінності та оціночної вартості ювелірних коштовностей, концептуальні основи та сутність різних видів оцінювання, науково-методичні підходи та методологічні принципи експертного оцінювання, пропонує методику прогнозування оціночної вартості коштовностей з урахуванням індексу споживчої цінності та базової вартості.

Ґрунтовно розглядаючи сутність поняття «експертиза та товарознавча експертиза» і відмінності від інших видів експертиз, Т. Артюх відзначає складність проведення комплексної експертизи, товарознавча, що є її складовою, за критерієм історичного походження та художньої цінності полягає в тому, що дослідженню й оцінці підлягають не тільки показники, що визначають їх якість або відсоток зниження якості, але й показники, що характеризують їх історико-культурну значущість та соціальне визнання [3, 19]. На її думку, це потребує розробки нових методів експертного оцінювання.

Цікавим з точки зору класифікації експертиз є місце мистецтвознавчої експертизи (за Т. Артюх) серед інших видів експертиз. За її класифікацією, мистецтвознавча експертиза відноситься до спеціалізованих і відомчих експертиз у структурі митної та судової експертиз [3, 20]. З точки зору об'єкта експертизи як товару, це твердження можливо й сприймається, але з точки зору об'єкта творчості таке положення є дискусійним. Проте зазначимо, що ніхто ще не запропонував класифікацію експертиз з точки зору об'єкта творчості й думка Т. Артюх є актуальною.

Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей з позицій митної експертизи досліджує О. Калашнікова [25]. І хоча дослідження отримало статус підручника, воно цікаве тим, що це перша спроба систематизованого аналізу та міждисциплінарного підходу до проблеми атрибуції та експертизи предметів історичного і культурного значення, визначення методики встановлення вартості творів мистецтва, правового регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України. Дослідження має прикладний характер і призначене для підготовки професійних кадрів для митної служби.

Дослідницею О. Калашніковою раніше розглядалося питання методики ідентифікації культурних цінностей [26] та їх вартісної оцінки [27]. Авторка надає визначення культурних цінностей, класифікаційні ознаки та технології виробництва, розглядає вироби мистецтва як культурні цінності, наводить сучасні методи митної експертизи й ідентифікації культурних цінностей, нормативно-правові основи їх переміщення через митний кордон.

Вчений Б. Платонов присвятив свої підручники питанням колекціонування культурних цінностей [56] і основам оціночної діяльності [59]. Також Б. Платонов подає методи порівняльного аналізу [60] та модель трьох активів [57; 58] при аналізі прибутковості творів мистецтва. Загалом Б. Платонов констатує, що загальновідома теза про прибутковість капіталовкладень у колекціонування культурних цінностей має відношення тільки до чотирьох відсотків творів, а все інше не має прибутковості [57, 89].

Багато уваги проблемам експертизи й оцінки культурних цінностей приділяє В. Індутний. Його праці [18–24] присвячені як теоретичним засадам, так і практичним регламентам оцінки пам'яток культури. Ученим розроблено основні визначення, необхідні для побудови несуперечливих висловлювань щодо якості, класифікації та прогнозування вартості культурних цінностей. Особливу увагу приділено детальному опису операцій, які послідовно виконують експерти в процесі ідентифікації, атрибуції, класифікації, оцінювання якості й прогнозування вартості пам'яток культури різних видів, а також практичним рекомендаціям щодо документального оформлення експертних завдань. І хоча автор не ставив перед собою за мету визначення алгоритму мистецтвознавчої експертизи, проте, власне, його праця це показує.

Загалом у більшості дослідників вивчення проблем експертної діяльності в галузі культури спостерігається інтерес, пов'язаний здебільшого з питанням оцінки культурних цінностей і менше – з теорією, визначенням мети та завдань, предмета експертної діяльності, що, як зауважимо, не лежить лише у площині, власне, визначення вартості предмета культури.

Отже, українські вчені, досліджуючи проблеми експертної діяльності в галузі культури, основи мистецтвознавчої експертизи, значну увагу приділяють питанню визначення їх оціночної вартості, особливо в контексті, пов'язаному з процесом переміщення культурних цінностей через державний митний кордон України.

На цьому тлі прикладом мистецтвознавчої експертизи, наукового підходу до експертної діяльності в галузі культури є спільна праця доктора історичних наук, професора В. Ключко та приватного колекціонера А. Козименка, яка присвячена матеріалам приватної колекції давньої бронзи [38]. У колекції зібрані бронзові предмети, віднайдені на території України з часів Трипільської культури, від періоду Бронзи – до періоду початку Залізного віку: предмети киммерійців, скіфів, готів і гуннів. У роботі представлено каталог колекції із фотографіями, хронотипологію, спектральні дослідження та наукові описи предметів, а також, за висловлюванням авторів, новий погляд на історію давньої металургії в Україні.

Практичне мистецтвознавство поповнилося Методикою мистецтвознавчої експертизи, її загальною частиною, яку підготував колектив авторів – фахівців експертної діяльності Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України та кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв під керівництвом К. Новікової. Вказана Методика зареєстрована Міністерством юстиції України і вважається офіційним джерелом для судових експертів. Методика визначає послідовність дій експерта при вирішенні питань щодо алгоритму опису об'єкта для його атрибуції, визначення культурної цінності, орієнтовної вартості під час складання експертного висновку, містить відомості щодо об'єктів дослідження, їх класифікації, кваліфікувальних ознак, устаткування, інструментів і матеріалів, необхідних для проведення експертиз [47].

Державну політику у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей розглядав В. Карпов [33]. Своє дослідження він присвятив визначенню особливостей державної політики у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей і особливостям виникнення ринку експертних послуг у царині культури та формування нової парадигми культурної індустрії. Проблема виникнення ринку надання послуг з експертизи культурних цінностей досліджена В. Карповим уперше. Ним з'ясовано, що концептуально при формуванні законодавства у цій сфері культурної практики розробники опирались на досвід державних установ.

Проте в Україні сформувався і діє приватний ринок надання послуг з експертизи культурних цінностей, який не врегульовано. У сукупності це призвело до виникнення тіньового ринку послуг з оцінки культурних цінностей і значним фінансовим втратам для державного

бюджету. В Україні не створено державний орган з проведення експертизи, а надано такі повноваження значній кількості установ і організацій. Контроль наявності в таких організаціях фахових експертів відсутній.

Культурні практики у сфері послуг з експертизи культурних цінностей можуть розглядатися як новітній феномен. У цьому значенні ця проблематика ще не ставала предметом самостійного наукового пошуку в практичному мистецтвознавстві і це відкриває нові можливості для наукового дослідження. Інновації у цій сфері В. Карпов вбачає у запровадженні ліцензування діяльності експертів, встановленні контролю рівня об'єктивності експертизи, інформатизації самого процесу, а також утворенні єдиного державного органу з оцінки культурних цінностей і позбавлення невластивих функцій інших установ.

Розвиваючи теорію функціонування ринку культурних цінностей, В. Карпов досліджує один із, на його думку, важливих аспектів – вивезення, ввезення культурних цінностей і вводить у цю сферу економічні категорії імпорту та експорту [35].

Дисертація Татіївської І.П. «Інституційна діяльність України в галузі повернення та реституції культурних цінностей (1992–2011 рр.)» присвячена дослідженню діяльності Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей (1992 р.), а згодом і її наступниці – Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України (2000р.) в аспекті збереження культурної пам'яті. У дисертації розглянуто твори і колекції, набуті державою завдяки праці Комісії та Служби впродовж кінця ХХ – початку ХХІ століття внаслідок взаємодії з митними органами, силовими структурами, переговорних процесів і дипломатії в міжнародному розшуку та введення цих предметів у науковий обіг у галузі історико-культурних цінностей [73].

Проблему державного регулювання експертної діяльності в галузі культури, як і сам феномен експертної діяльності, вивчають зарубіжні вчені. Колективна монографія «Проблеми оцінки сучасного мистецтва в контексті музею» [63] під редакцією відомого вченого в галузі музеєзнавства А. Ніконової присвячена проблемам взаємовідносин актуального мистецтва і музею другої половини ХХ – ХХІ століття, аналізу трансформацій інституційної структури російського художнього життя останніх трьох десятиліть, формування критеріїв оцінки творів сучасного мистецтва в контексті дихотомії новації та традиції, ролі музею як інституту експертизи.

Вагомим джерелом у пошуку наукової інформації з питань збереження культурної спадщини, експертних досліджень пам'яток є матеріали конференцій, що проводить Національний науково-дослідний реставраційний центр України. Тематика наукових доповідей охоплює питання збереження, дослідження, консервації й реставрації пам'яток історії та культури в Україні, Білорусі, Росії, Латвії, Вірменії, Польщі, США. У цьому контексті дослідниками Е. Астаховою [4], Н. Бредіс [7], І. Дуда [11], О. Калашніковою [26], Т. Крупа [40], А. Федосєнко [80], О. Шмідт, Л. Михайловскою, С. Левченко [82], Л. Лебединець [43], Г. Новіковою разом із І. Скобець [54], В. Ро-мащенко [67], М. Сердюковим [69], Е. Саватєєвою і А. Сушковим [68] та іншими розглядаються і проблеми мистецтвознавчої експертизи, методик експертного дослідження предметів.

Дві провідні установи в галузі культури – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв і Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник – виступили з ініціативою обговорення за участю професійних фахівців із реставрації та музеєзнавства актуального питання збереження та реставрації музейних колекцій. Здійснення комплексного наукового розгляду сучасного стану збереження культурної спадщини в державних музейних і приватних колекціях, забезпечення реставрації пам'яток і дослідження процесу розвитку реставрації у контексті музеєзнавства постало за мету проведення з 2015 року міжнародної науково-практичної конференції «Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності».

Науковці науково-дослідних інститутів, музейних установ, реставраційних центрів, закладів вищої освіти, експерти, аспіранти студіюють проблеми теорії музеології, теорії та історії українського музеєзнавства, розвитку музейної справи, історіографії, методології та методів музеологічних досліджень і, зокрема, експертних досліджень, соціальні структури та соціальні відносини, соціологію музею, збереження культурної спадщини, проблеми міжнародних музейних систем і глобального розвитку, проблеми збереження культурного ландшафту, формування соціогуманітарного простору, теорію та історію реставрації, методи реставраційної діяльності, безпеку музейних колекцій, вимоги до умов зберігання історико-культурної спадщини, світовий досвід, підготовку професійних кадрів реставраторів та експертів, проблеми фундаментальних і прикладних наукових досліджень та практики реставрації культурної спадщини.

Дніпропетровський національний історичний музей імені Д.І. Яворницького проводить значну наукову роботу у царині музеєзнавства і є провідною музейною установою України. Музей приділяє увагу розвитку теорії та практики музеєзнавства і у цьому контексті звертає увагу також на проблему експертизи культурних цінностей. На конференції «Музейний предмет: атрибуція, систематизація, евристичні можливості» дослідники В. Карасенко [28], М. Тихонова [74], П. Усенко [76] звернули увагу на проблему атрибуції музейного предмета.

Розвиток соціокультурного простору України виявив об'єктивну необхідність розширення спектру роботи, спрямованої на збереження та охорону культурної спадщини. Виокремлення у цьому секторі культури проблеми підготовки фахівців із компетентностями експертів є закономірним явищем. Така підготовка з 2009 року проводиться в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв. Академія готує мистецтвознавців-експертів на першому бакалаврському рівні вищої освіти та мистецтвознавців, фахівців галерейної справи на другому магістерському рівні вищої освіти. Готує наукові кадри на третьому рівні вищої освіти – доктор філософії та доктор наук. Для практичного проведення наукових досліджень і отримання нових знань у галузі експертизи, оцінки, консервації та реставрації творів мистецтва, предметів колекціонування і культурних цінностей у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв діє Центр експертизи, оцінки та реставрації культурних цінностей.

З 2007 року в Інституті історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова ведеться підготовка педагогів-істориків за спеціалізацією «Історія та експертиза культурно-історичних цінностей». На думку керівника авторського колективу О. Потильчака, сучасна експертиза культурних та історичних цінностей – це процес, неможливий без застосування сукупності різноманітних знань, умінь і навичок із мистецтвознавства, музеєзнавства, спеціальних галузей історичної науки [12]. Усі перелічені компоненти компетентності фахового історика-музеєзнавця використовуються в професійній експертній практиці для ідентифікації, атрибуції й оцінки історичних і культурних цінностей. Важливими складовими професійної підготовки спеціаліста з експертизи культурних та історичних цінностей є теоретичне і практичне навчання. Теоретична підготовка передбачає оволодіння основами спеціальних галузей історичної науки, що слугують історик-експерту базою його фахового рівня. Серед

таких навчальних дисциплін спеціальні історичні дисципліни, історична географія, історичне краєзнавство, джерелознавство, основи наукових досліджень, методологія історії, декоративно-ужиткове мистецтво, палеографія, нумізматики, музеєзнавство, історія української іконографії, основи фалеристики, історія образотворчого мистецтва, боністика, історія філателії та основи експертизи культурно-історичних цінностей.

Важливою складовою професійної підготовки спеціаліста з експертизи культурних та історичних цінностей є навчальна музейна практика. Місце музейної практики в професійній підготовці історика-музеєзнавця, експерта культурно-історичних цінностей визначається необхідністю закріплення отриманих теоретичних знань, а також вироблення спеціальних фахових умінь і навичок.

На кафедрі музеєзнавства та експертизи культурних цінностей Київського національного університету культури і мистецтв здійснюється формування у студентів необхідних компетенцій для атрибуції, вивчення, опису, дослідження, інтерпретації, публікації, експонування, консервації, зберігання та збереження творів.

Історіографічний огляд проблеми оцінки музейних предметів, як складової експертної діяльності в галузі культури і мистецтв свідчить про наявність комплексу джерел за певним напрямом. Теоретичні проблеми розвитку методології та розробки методів експертного дослідження розглядаються багатьма дослідниками. Наявна література розвиває дискурс щодо формування мистецьких музейних колекцій та оцінки рухомих пам'яток культурної спадщини України.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть вітчизняних науковців, які розглядали питання експертної діяльності та експертизи культурних цінностей.
2. Розкрийте основні положення товарознавчої експертизи, розробленої Т. Артюх.
3. Назвіть ключові засади експертизи декоративно-ужиткового мистецтва (за Н. Ревенок).
4. Які основні засади мистецтвознавчої експертизи (за О. Калашниковою)?
5. У чому відмінність мистецтвознавчої експертизи від товарознавчої?

6. Назвіть вчених, що вивчали питання колекціонування культурних цінностей.

7. Якій проблематиці в галузі експертної діяльності присвячені праці В. Індутного?

8. Назвіть праці вітчизняних науковців, присвячені державній політиці в галузі експертної діяльності.

9. Назвіть та охарактеризуйте роботи зарубіжних вчених у галузі експертної діяльності.

Рекомендована література

1. Артюх Т.М. Товарознавча експертиза ювелірних коштовностей. Теорія і практика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2005. 303 с.

2. Березкин А.П. Технологическая экспертиза как неотъемлемая часть реставрации // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ / редкол.: Чернець В.Г. (голова) та ін. Київ : НАКККІМ, 2017. С. 41–47.

3. Бітаєв В.А., Шульгіна В.Д., Шман С.Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей : навч.-метод. посібник. Київ : НАКККІМ, 2010. 128 с.

4. Індутний В.В., Чернявська Е.В., Шкляр С.М. Оцінка культурних цінностей, Київ : АЯКС ПРІНТ, 2006. 608 с.

5. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підруч. Київ : Знання, 2006. 497 с.

6. Карнак А. Експертна оцінка в сучасному мистецтвознавстві: проблеми формування єдиних критеріальних підходів // Культура і сучасність : Альманах. ДАКККІМ. Київ, 2002. № 2. С. 88–95.

7. Карпов В. Державна політика у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: наук. журнал. Київ : Міленіум, 2017. № 2. С.19–26.

8. Культурологическая экспертиза: теоретические модели и практический опыт. Санкт-Петербург : Астерион, 2011. 384 с.

9. Методика мистецтвознавчої експертизи (загальна частина) / Новікова К.В., Міщенко І.І. та ін. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2019. 73 с.

10. Платонов Б.О. Колекціонування культурних цінностей. Київ : НАКККіМ, 2016. 108 с.; іл.

11. Ревенок Н.М. Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва з кераміки, порцеляни, скла : навч. посіб. Київ : НАКККіМ : 2014. 124 с.; іл..

12. Ревенок Н.М. Мистецтвознавча експертиза українського фарфору-фаянсу ХІХ – початку ХХ століття в контексті розвитку художньої культури. Київ : НАКККіМ. 2019.

13. Татіївська І.П. Інституційна діяльність України в галузі повернення та реституції культурних цінностей (1992–2011 рр.). Дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККіМ. 2018.

14. Шман С.Ю. Культурологічні аспекти державної експертизи культурних цінностей у сучасній Україні: дис. ... канд. культ.: 26.00.01. Київ : НАКККіМ. 2013. 192 с.

1.2. Основні завдання, принципи та методи експертного оцінювання мистецьких практик

Проведення експертизи творів мистецтва, предметів антикваріату, предметів колекціонування та культурних цінностей є комплексним процесом надання послуг з визначення автентичності, історії та оцінки предмета.

До завдань експертизи відноситься визначення провенансу об'єкта чи об'єктів експертизи, його місця в історії культури та мистецтв і проведення за потреби техніко-технологічного аналізу об'єкта. Отже, маємо три етапи проведення експертного дослідження. Зауважимо, ці етапи складають основу мистецтвознавчої експертизи, яка є базою для проведення оцінки об'єкта. Таким чином, комплекс заходів з вивчення твору мистецтва містить чотири поетапні види робіт.

Провенанс об'єкта експертизи передбачає встановлення часу та місця створення твору мистецтва; пошук, підтвердження чи спростування історії його побутування. Важливо, аби усі відомості, отримані в ході дослідження, мали документальне підтвердження. Без такого підтвердження такі відомості матимуть характер недостовірних.

Визначення місця об'єкта в історії культури та мистецтв передбачає встановлення авторства та/або школи чи напряму; класифікація і віднесення його до типологічної групи; визначення художнього рівня, історичного значення приналежності об'єкта до культурних цінностей.

Техніко-технологічний аналіз передбачає встановлення автентичності об'єкта на основі результатів аналізу матеріалів і технік, застосованих при його створенні, ступеня реставраційних втручань.

В основі експертизи лежать принципи об'єктивності, неупередженості та незалежності експерта, достовірності дослідження і комплексний підхід. Визначення способу проведення експертизи залежить від компетенції експерта. Згідно з набутими компетенціями експерт надає експертний висновок, ґрунтуючись на результатах проведених досліджень. Експерт визначає види й обсяг досліджень, достатні для достовірного висновку експертизи, керуючись чинним законодавством України та набутими компетенціями. Експерт враховує в процесі дослідження максимальну кількість характеристик об'єкта експертизи, суттєвих для формулювання достовірного висновку (фізичні, техніко-технологічні, естетичні характеристики, історію побутування та будь-які інші характеристики, що мають значення для дослідження).

Експертний висновок можна вважати достовірним, якщо результати експертизи ґрунтуються на дослідженнях, проведених науковими методами аутентифікації. Методика мистецтвознавчої експертизи (загальна частина) поділяє методи мистецтвознавчого дослідження на: загальні, а саме аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, гіпотеза, аналогія тощо; загальнонаукові – спостереження, вимірювання, опис, порівняння, реконструкція; спеціальні методи – візуального спостереження, мікроскопічний, фотографічно-вимірювальний, визначення орієнтовної вартості, а також методи мистецтвознавчого дослідження – стилістичного аналізу, історико-мистецтвознавчого аналізу, техніко-технологічного аналізу [47].

Завдання експертних досліджень культурних цінностей поділяються на діагностичні та ідентифікаційні. До діагностичних завдань відносяться встановлення природи використаних автором матеріалів і віднесення їх до певного періоду часу, визначення техніки роботи автора. А в разі застосування автором дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння необхідно встановити справжність клейм, достовірність проби, тобто відповідність складу сплаву дорогоцінного металу, і провести гемологічну експертизу.

Експертиза передбачає дослідження з використанням точних вимірювальних і діагностичних приладів, що дозволяють вимірювати кількісні параметри об'єкта. Техніко-технологічна експертиза – це послідовність операцій, мета яких, зокрема, спростувати або підтвердити достовірність досліджуваного об'єкта. Іноді слово «експертиза» вживається в більш широкому значенні – як завершальна думка визнаного авторитету про досліджуваний об'єкт. У такому випадку воно повинне включати в себе й атрибуцію як метод дослідження.

Атрибуція – це процедура, що дозволяє визначити автора і час створення досліджуваного об'єкта. Оскільки ідеальний результат досяжний далеко не завжди, у ряді випадків доводиться задовольнятися визначенням більш-менш великого географічного регіону та часу його створення, тому використовується поняття стилів, національних, регіональних шкіл, школи або кола конкретного майстра тощо. Таким чином, атрибуція – це визначення орієнтовно точного місця досліджуваного об'єкта в просторово-часовій шкалі історії культури та мистецтва. Атрибуція, як і більшість процесів розпізнавання образів, – процес інтуїтивний, евристичний. Евристичний метод і евристичні можливості музейних предметів вивчалися вченими Ж. Денисюк, О. Збанацькою, В. Карповим [36], Л. Міненко, О. Руденко.

Атрибуцією в широкому сенсі є історико-художнє означення предмета, зазвичай включає час і місце створення, встановлення авторства, школи, культури. Цей термін переважно використовується в музеєзнавстві. Експертиза є результатом застосування високопрофесійних знань, почерпнутих з відповідного досвіду роботи і спеціальної освіти або, як варіант, у результаті застосування цих спеціальних знань для вирішення поставлених завдань. Виходячи з цього, можна сказати, що високопрофесійна атрибуція є одночасно і мистецтвознавчою експертизою, тобто в даному випадку ці поняття ідентичні. Разом з тим, жодна експертиза, крім мистецтвознавчої, не повинна називатися атрибуцією. Поняття «експертиза», взагалі кажучи, ширше поняття «атрибуція».

Одночасно результати використання об'єктивних науково-технічних або інших немистецтвознавчих методів дослідження повинні іменуватися експертизою завжди, оскільки в даному випадку мистецтвознавство використовує методи інших наук. Науково-технічна експертиза творів мистецтва, відповідно, не є в більшості випадків атрибуцією, оскільки фахівці, які проводять таку експертизу, рідко є професійними істориками мистецтва, проте така експертиза зазвичай допомагає обґрунтувати або відкинути запропоновану мистецтвознавцем атрибуцію, ґрунтуючись на об'єктивній специфіці використаних художніх матеріалів і технології виготовлення, створення досліджуваного предмета.

Візуальне дослідження використовується для всіх видів мистецтвознавчого дослідження. Дослідження об'єкта експертизи проводиться в навскісному світлі, при наскрізному проходженні світла, у різних зонах спектра, у відбитих інфрачервоних (ІЧ) променях, у відбитих ультрафіолетових (УФ) променях і за допомогою рентгенографії. За допомогою методу візуального дослідження з використанням технологічних видів дослідження встановлюється або спростовується достовірність досліджуваного об'єкта.

Технологічні види дослідження включають хімічний аналіз, аналіз фактури, рентгенографічне дослідження, дослідження в УФ- та ІЧ-випромінюванні, мікроскопічне дослідження.

При мікроскопічному дослідженні шар за шаром виявляються ступінь реставраційних втручань, товщина і колірні характеристики ґрунту, спосіб побудови барвистого шару. Дані мікроскопічного аналізу дозволяють визначити стан збереження, зробити висновок про

справжність, встановити технологічні ознаки оригінальності або вторинності, припустити орієнтовне датування, вирішити питання про авторство, а також співвіднести технологічні особливості твору з банком даних.

Найбільш достовірний висновок про час створення твору мистецтва можна зробити при зіставленні стилістичних особливостей з результатами дослідження під мікроскопом і даними хімічного аналізу.

Метод світлової (оптичної) мікроскопії базується на застосуванні оптичних приладів і використовується для визначення ступеня збереженості твору, дослідження техніки живопису, предметів із металу, їх структури, авторського підпису, способу друку, визначення наявності та характеру мікрокракелюру, взаємодії матеріалів об'єкта тощо. Мікроскопічні дослідження проводять у видимій, інфрачервоній і ультрафіолетовій зонах спектра із застосуванням різних типів мікроскопів.

Одне з головних завдань експертизи й атрибуції – встановити, чи піддавався конкретний твір реставрації. Найбільш достовірний висновок про час створення твору мистецтва і авторство можна зробити при зіставленні стилістичних особливостей з результатами дослідження під мікроскопом і даними хімічного й інших видів аналізу. Нереставрована картина має особливу властивість – вона зберігає всю повноту «недоторканої» інформації про свою первинну структуру, яка цінна сама по собі й необхідна для повноцінної ідентифікації картини, а саме для визначення її достовірності в передбачуваному часі або заявленого авторства.

Реставрація тісно пов'язана з проблемою достовірності твору, а саме зі збереженням його первинних характеристик, які несуть інформацію про створення твору. Після реставрації твір або втрачає частину своєї колишньої «біографії», або зберігає її – це залежить від вибору методики реставрації.

Продовженням мистецтвознавчої експертизи є робота, пов'язана з визначенням вартості предмета мистецтва. Треба сказати, що це зовсім інший вид діяльності, який базується на результатах мистецтвознавчої експертизи. В основі вартісної оцінки предмета є положення та вимоги Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року. Закон визначає три підходи до оцінки майна: порівняльний, витратний і дохідний.

Оцінка творів мистецтва на відміну від інших видів майна викликає труднощі через відсутність будь-якого механізму регулювання ринку оціночної діяльності й не може проводитися з використанням загальноприйнятих економічних підходів, оскільки відсутні загальні теоретичні принципи економічного обґрунтування, необхідні для створення методики вартісної оцінки творів мистецтва.

Крім навичок мистецтвознавчої експертизи, експерт повинен володіти знаннями ринку антикваріату і творів мистецтва. Недостатнє розуміння специфіки ринку цих предметів може привести до серйозних помилок у визначенні їх ринкової вартості. Отже, при визначенні вартості твору мистецтва, перш за все, необхідно врахувати всі чинники, що впливають на його вартість, які аналізуються, виходячи з принципів оцінки. В основу принципів покладено логіка, правила і моделі економічної поведінки людей при формуванні вартості товару на вільному ринку. Ці принципи взаємопов'язані, універсальні й застосовуються до всіх видів об'єктів оцінки. Їх практична спрямованість може змінюватися залежно від призначення оцінки та характеру оцінюваного об'єкта.

Експерт-оцінювач повинен підібрати методику розрахунку вартості відповідно до кожного конкретного об'єкта, вивчити сукупність ринкової інформації на дату оцінки та найбільш повно врахувати всі ціноутворюючі фактори.

Експертиза творів мистецтва завершується експертним висновком, а оцінка – звітом про оцінку. Звіт про оцінку творів мистецтва складається з розділів, у яких відображено основні положення, що характеризують об'єкт оцінки (власне, твір мистецтва), мета оцінки, дані про замовника й оцінювача. У звіті викладаються основні припущення й обмеження, що використовуються оцінювачем у своїй роботі, наводяться застосовувані ним термінологія та методологія, докладно, наскільки це можливо, опис оцінюваного твору мистецтва і результати експертизи. В основному тексті звіту описується процедура оцінки і представлено результати оцінки. Після результатів оцінки ставляться підписи відповідальних за них осіб: експерта-мистецтвознавця, експерта-оцінювача, керівника організації-оцінювача, яка провадила оцінку. На закінчення наводиться заява експерта-оцінювача. Після заяви розміщується список методик і джерел, використаних у ході експертизи й оцінки матеріалів. Після основного тексту звіту про оцінку слід надати додаток, склад якого може змінюватися. У додатку в обов'язковому порядку повинні бути представлені документи, що засвідчують

легітимність організації-оцінювача (свідоцтва про державну реєстрацію, постановку на облік в податковому органі, ліцензія на право здійснення оціночної діяльності, поліс страхування цивільної відповідальності). Крім того, у додатку можуть бути поміщені дипломи, сертифікати й інші документи, що підтверджують кваліфікацію експертів-мистецтвознавців, експертів-оцінювачів і авторитет організації-оцінювача. Бажано в додатку також розмістити фотографічні зображення оцінюваного предмета.

Законодавчо встановлено, що звіт про оцінку повинен містити інформацію, яка необхідна для правильного розуміння оцінки [13]. Звіт має бути однозначним і не вводити в оману, надавати читачеві чітке розуміння процесу оцінки або інші рекомендації. Для забезпечення принципів порівнянності, відповідності та достовірності, звіт про оцінку має містити чіткий і точний опис обсягу робіт, мету і передбачуване використання, підтвердження бази оцінки, розкриття будь-яких припущень, спеціальних припущень, об'єктивної невизначеності або обмежуючих умов, які безпосередньо впливають на оцінку.

Будь який звіт про оцінку має включати таке:

(a) *Визначення і статус оцінювача.* Оцінювач може бути фізичною або юридичною особою. Необхідно підтвердити заяву, що оцінювач у змозі надати об'єктивну та неупереджену оцінку і є компетентним для проведення оцінки.

Якщо оцінювач отримав значну допомогу від інших сторонніх осіб відносно будь-якого аспекту завдання, характер такої допомоги і ступінь надійності має бути відображено у звіті.

(b) *Ідентифікацію замовника та інших можливих користувачів.* Звіт має вказувати сторону, яка ініціює оцінку, разом з іншими сторонами, для яких вона призначена та які можуть використовувати оцінку.

(c) *Мету оцінки, яка має бути чітко сформульована.*

(d) *Визначення активу (майна) або зобов'язання, що підлягає оцінці.* Для того, щоб провести різницю між активом та інтересом в активі або правом користування цим активом, може знадобиться роз'яснення. Якщо проводиться оцінка вартості активу, який використовується в поєднанні з іншими активами, необхідно уточнити, чи включені ці активи в оцінку, або вони виключені, але передбачається, що вони будуть доступні, або виключені та передбачається, що вони не будуть доступні.

(e) *Базу оцінки.* База оцінки має відповідати меті. Необхідно вказати джерело, що визначає базу оцінки, або надати відповідні роз'яснення.

(f) *Дату оцінки* – дату, на яку застосовується висновок про вартість. Вона може відрізнятися від дати складання звіту про оцінку. У звіті необхідно чітко відокремити ці дати.

(g) *Обсяг досліджень.* У звіті розкриваються обсяг проведених досліджень, у тому числі аналіз ринкового середовища, що відповідає типу майна та меті оцінки. При наявності вказують обмеження щодо досліджень.

(h) *Характер і джерело інформації.* У звіті необхідно розкрити характер і джерело інформації, на яку посилається оцінювач у процесі проведення оцінки, та які саме заходи зроблені для перевірки цієї інформації.

(i) *Припущення і спеціальні припущення.* Усі припущення й спеціальні припущення мають бути чітко сформульовані.

(j) *Обмеження щодо використання, розповсюдження або публікації даних.* Якщо необхідно або бажано обмежити використання оцінки або тих, хто покладається на оцінку, це має бути зазначено у письмовій формі;

(k) *Підтвердження того, що оцінка була проведена відповідно до НСО.* Незважаючи на необхідність наявності підтвердження відповідності НСО, у деяких випадках мета оцінки вимагає відхилення від цих стандартів. Будь-яке відхилення має бути визначено й обґрунтовано. Відхилення не можна виправдати, якщо воно призводить до висновку про оцінку, яка вводить в оману.

(l) *Підхід до оцінки і обґрунтування.* Для зрозуміння оцінки в контексті завдання звіт має містити посилання на застосовані підходи, використані основні вхідні дані й основні обґрунтування висновків.

(m) *Суми оцінки або оцінок мають бути вказані у відповідній валюті.*

(n) *Дата звіту про оцінку.* У звіті має бути вказана дата складання звіту.

Висновок про вартість майна, що є невід'ємною складовою звіту, повинен містити:

- відомості про оцінювача та замовника, можливих користувачів оцінки;
- визначення об'єкта оцінки та його коротку характеристику;

- мету оцінки;
- дату оцінки і дату виконання звіту;
- базу оцінки та вид вартості, що визначався;
- спеціальні припущення, якщо такі мали місце;
- використані методичні підходи;
- величину вартості, отриману в результаті оцінки.

У разі потреби оцінювач має відобразити у висновку свої припущення та застереження щодо використання результатів оцінки.

Висновок підписується оцінювачами, які безпосередньо проводили оцінку майна, і скріплюється печаткою та підписом керівника суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання.

Експертиза предметів культури та мистецтва є специфічним і унікальним видом діяльності, що базуються на досягненнях мистецтвознавства та історичної науки. Особливості експертної оцінки творів обумовлені їх індивідуальністю. Експертиза предметів культури та мистецтва має комплексний характер. З точки зору методології вона починається з атрибуції оцінюваного предмета. Методологія її проведення включає визначення мети та завдання, вибору методик, експериментальну частину та формування звітної документації, до якої включають експертний висновок і звіт про оцінку предмета.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні методи мистецтвознавчого дослідження.
2. Якими є завдання експертного дослідження?
3. У чому полягає сутність методу світлової (оптичної) мікроскопії?
4. Яка сутність атрибуції в процесі експертизи?
5. Хто з дослідників вивчав евристичний підхід у дослідженні культурних цінностей?
6. Охарактеризуйте технологічні види дослідження.
7. Які основні принципи вартісної оцінки творів мистецтва?
8. З яких обов'язкових елементів складається експертний звіт?
9. Охарактеризуйте метод візуального дослідження.
10. Яку інформацію повинен містити Звіт про оцінку?

Рекомендована література

1. Артюх Т.М. Товарознавча експертиза ювелірних коштовностей. Теорія і практика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 303 с.
2. Астахова Е.В. Микробиологическая экспертиза археологического текстиля XII в. Из раскопок «Веселой могилы» (фонды Музея археологии и этнографии Слободской Украины ХНУ им. В.Н. Каразина) // Проблемы збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 10.
3. Бітаєв В.А., Шульгіна В.Д., Шман С.Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей : навч.-метод. посіб. Київ : НАКККІМ, 2010. 128 с.
4. Бредіс Н.Ю. Техніко-технологічні дослідження ікони XI ст. «Богородиця Холмська» з Музею Волинської ікони // Проблемы збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток : тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 44–46.
5. Драпалюк Г. И. Каталогизация и научная обработка западноевропейского художественного фарфора : методическое пособие. Одесса : 1995. 152 с.
6. Індутний В. В. Оцінка культурних цінностей : підруч. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 880 с.
7. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підруч. Київ : Знання, 2006. 497 с.
8. Карнак А. Експертна оцінка в сучасному мистецтвознавстві: проблеми формування єдиних критеріальних підходів // Культура і сучасність : альманах. Київ, 2002. № 2. С. 88–95.
9. Методика мистецтвознавчої експертизи (загальна частина) / Новікова К.В., Міщенко І.І. та ін. Київ, ДНДЕКЦ МВС України, 2019. 73 с.
10. Лебединець Л.О. Застосування фізико-хімічних методів в техніко-технологічних дослідженнях ікон Богородчанського іконо-стасу // Проблемы збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2001. С. 90–92.
11. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012658.html

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ

2.1. Гуманітарна та культурологічна експертиза

Гуманітарна та культурологічна експертиза за своєю суттю є спробою осягнути цивілізаційний поступ людства, який не раз демонстрував зміну суспільних цінностей і мистецьких пріоритетів, що сукупно відобразилося в культурних артефактах різних народів. Дослідження соціокультурних процесів тривалий час спрямовувалося на виявлення тотожних культурних явищ різних етнічних груп і така тенденція простежується у працях Ж. Леві-Строса [44], К. Клакхона [85], М. Гершковіца [84] та багатьох інших дослідників. Кліффорд Гірц [9] пропонує власний варіант трактування культури. Він визначає її як чисто символічну систему – шляхом ізолювання її елементів та виявлення внутрішніх взаємин поміж ними з подальшою характеристикою системи в цілому у відповідності до центральних символів, довкола яких вона організована; з базовими структурами, зовнішнім виразником яких вона є, а також з ідеологічними принципами, на які опирається. Таке формулювання культури приводить до трактування людини крізь призму механізмів, що спонукають до реальних дій і укладають схему суспільно-культурного устрою із певними складовими.

1. *Ідеологічні принципи*, спрямовані на культивування особистості, як центру і рушійної сили суспільного устрою та його функціонування.

2. *Базові структури* як світоглядні домінанти, архетипи і символи, засоби комунікації та функціонування соціуму, визначені ідеологічними принципами.

3. *Елементи* або *культурно-мистецькі форми*, які відображають пріоритети суспільства в контексті його естетичних запитів і уявлень.

Якщо розглянути різні періоди існування європейської цивілізації, виявляємо послідовну змінність суспільних пріоритетів.

Первісне суспільство та Античність.

1. *Ідеологічні принципи*: політеїзм – пантеон язичницьких богів.

2. *Базові структури*: міфологія і ритуал як основа комунікації соціуму.

3. *Елементи* або *культурно-мистецькі форми*: засади первісного мистецтва з опорою на характерну ейдетичну виразовість із

подальшим формуванням поняття краси і доцільності у всіх видах мистецтва античної доби.

Середньовіччя.

1. *Ідеологічні принципи*: монотеїзм із канонізацією християнства.

2. *Базові структури*: Святе Письмо і обряд як беззаперечний імператив людської екзистенції.

3. *Елементи або культурно-мистецькі форми*: естетика християнського сакрального мистецтва, абсолютна перевага духовного над фізичним.

За доби Відродження розпочинається процес секуляризації та піднесення Людини як особистості, що інспірує появу нових культурних форм у християнське суспільство.

1. *Ідеологічні принципи*: монотеїзм і гуманістичні ідеї.

2. *Базові структури*: світоглядний антропоцентризм, світський мистецький фон і театральність суспільних взаємин.

3. *Елементи або культурно-мистецькі форми*: естетика мистецтва від Ренесансу до Романтизму розвивається в межах змінності стилів із визначеними базисними характеристиками. Симптоматичним є сам вектор цих історичних змін: від прийняття «людини мірою всіх речей» у Ренесансі – попри бароковий дуалізм добра і зла в людині, попри ідеал *vir eruditus*, людини освіченої в класицизмі – до месіанізму митців у добу Романтизму, схилення перед креативною силою натхнення.

На межі XIX–XX століть, завдяки поступу науки і розчаруванню суспільства в ідеалах, у культурі простежується трансгресивний перехід за межі усталених традицій, що привело до різкої зміни ціннісних орієнтацій.

1. *Ідеологічні принципи*: людська підсвідомість.

2. *Базові структури*: Світ як Текст та Інтертекст, суспільна гра та інваріанти світовідношення, які виходять за рамки формаційних моральних і художньо-естетичних норм, підміна понять (джунглі–місто).

3. *Елементи або культурно-мистецькі форми*: естетика поліїзмів, деструктивність, співмірна з мистецькими засадами первісного суспільства на основі ейдетичної виразовості. Варто відзначити, що мистецтвознавець Любов Кияновська підкреслює ейдетичне наповнення багатьох мистецьких артефактів останніх десятиліть і

пропонує застосовувати термін «ейдетизм» до означення стилю сьогодення [37].

Науковий поступ кінця ХХ – початку ХХІ століття приводить до ущільнення граней людського існування.

1. *Ідеологічні принципи*: людський мозок як нейросистема.

2. *Базові структури*: світ як *Екран/Screen*, технологізація і «шоу» як домінанта суспільного глобалізованого простору.

3. *Елементи* або *культурно-мистецькі форми*: мистецькі форми і суспільні запити зосереджені довкола можливостей *Екрану* (телевізор, комп'ютер, телефон, планшет, смартфон тощо), що трактується як універсальна модель модерного світу з беззаперечним авторитетом Людини. Відтоді культивуються можливості *Екрану* впливати на нейропсихологічні рецептори людини, на підсвідомому рівні проектувати інформацію, що надалі екстраполюється на зовнішній світ. У результаті Людина опиняється у власноруч створеному світі, в якому мистецтво ототожнюється з внутрішнім станом, відображеним у зовнішніх образах [34]. У цьому контексті мистецька інтроверсія постає внутрішнім творчим імпульсом підсвідомості митця як інтенціональність, спрямована на його внутрішній світ, досвід і чуттєвий характер художньої творчості, притаманний усім видам мистецтва [72].

Відлік входження Людини у світ власної ірраціональної сутності – підсвідомості – можна пов'язати з трансгресивним культурним зламом на межі ХІХ–ХХ століть, що проявилось в появі неймовірних мистецьких комбінацій, що спроектували культурне тло майбутніх десятиліть. Така ситуація пов'язана з внутрішньою зміною самої Людини, яка постала у новому образі, про що влучно висловився К. Гірц: «Якщо ХVІІІ століття створило образ людини як оголеного філософа, яким людина поставала, знявши із себе костюми культури, то антропологія кінця ХІХ і початку ХХ століття змінила цей образ на образ *преображеної тварини*, якою ставала людина, надягнувши їх на себе знову» [9].

Нова парадигма культури, запропонована світові на початку ХХ століття, постала буквально в трансгресивний спосіб. Про це виразно йдеться у В. Личковаха: «Трансгресія є поняттям сучасної культурології і гуманістики, в якому фіксується подолання історичних горизонтів культури, вихід за межі заданого людству світовідношення. Буквально це перекладається як «переступання» щодо застарілих звичаїв і стереотипів, тому для цього завжди необхідно зробити той рішучий крок, який різко виводить з однієї системи

соціокультурних детермінант до іншої, від попереднього кола, або «коду» культури до наступного, що за естетичним законом антитези різко змінює ціннісні орієнтації, погляди, смаки й оцінки» [45]. У такий спосіб визначаються два вектори подолання рутинної свідомості та самосвідомості митця. Один з цих векторів спрямований на простягання в глибинну сутність об'єкта, що «переборюється», інший – у власний суб'єктивний світ підсвідомого. Твір, який згодом «витворюється», може бути описаний як результат взаємодії – інтенціональності у світ і «поза нього» та інтроспекції до самого себе і «глибше», у підсвідомість. Так створюється можливість неймовірної зустрічі індивідуального та колективного підсвідомого, що проявляється в буквальному «витягуванні» на поверхню прадавніх відчуттів, образів тощо. Близький за змістом терміну трансгресії термін індокринатія – внутрішнє смислове перетворення сутності людини¹.

Наукові рефлексії все частіше призводять до зміни наукових парадигм у бік суб'єктивних і духовних аспектів суспільного розвитку та людини, формування культурної ментальності. Взаємодія науки та мистецтва проходить шляхом формування простору культури через пізнання. Філософ А. Вайтгед пояснює саму можливість науки переконаністю в такому природному порядку, який пов'язує досвід людини з найглибшою реальністю, визначає місце окремих подій у системі всіх речей – системі, що охоплює гармонію науки та гармонію творчості [78, 255]. Разом з тим, саме зіставлення логічного й естетичного просторів у людській культурі є надзвичайно важливим для визначення сутності наукової свідомості й для усвідомлення сутності людської культури як форми буття.

Інтелектуальне відтворення дійсності формується у вигляді цілісної наукової картини. Пізнання системи взаємодії, гармонії наукової логіки та естетичної гармонії стає суттю культурологічного дослідження у сенсі експертизи цієї системи. У сучасності, позначеній феноменом постмодернізму і нинішньої світоглядної ситуації, яка в теоретичній парадигмі окреслюється як метамодерн, виникають нові підстави до співвіднесення науки і мистецтва у формі культурологічного дослідження.

Усе більше вчених звертають увагу на експертні можливості культурології [41; 80; 81]. Незважаючи на те, що до культурологічного

¹ Карпов В. Політична індокринатія японських солдатів і офіцерів у радянському полоні (1945–1949 рр.) // «Військово-історичний альманах». Київ, 2003. Ч. 1 (6). С. 67–80.

знання апелюють багато експертів, а проблеми культури мають ключове значення при обговоренні соціальних, політичних і навіть економічних питань, культурологічна експертиза досі не є суворо інституціалізованою формою діяльності з чітким статусом і твердо визначеною областю застосування.

У колективній монографії «Наука про культуру: культурологія, kulturoznawstwo, культуроведение, cultural studies, culturology» [54], присвяченій проблематиці фундаментальної культурології в різних цивілізаційних і регіональних традиціях, автори звертають увагу на культурну аналітику мистецтва, культурні студії візуальності, студії пам'яті, культурологію міста. Проблему методології, методики соціальної експертизи на прикладі досвіду впровадження в Україні розглядав колектив науковців на чолі з Ю. Саєнко [70].

Свої погляди на проблему концептуалізації експертних можливостей культурології, тобто культурологічної експертизи висловили російські культурологи, філософи й інші представники гуманітарного знання. Автори колективної монографії «Культурологическая экспертиза: теоретические модели и практический опыт» [41] на основі накопиченого досвіду гуманітарних експертиз різного масштабу і з опорою на міждисциплінарний підхід зробили спробу моделювання культурологічної експертизи як особливого виду експертної практики.

Аналіз можливостей практичного застосування культурологічного знання за межами академічного середовища не в останню чергу викликаний необхідністю просування культуролога (спеціаліста) на професійний ринок праці, що в сучасних умовах жорсткої конкуренції є досить актуальним. Тематично ця робота є продовженням колективної монографії «Філософія і культурологія в сучасній експертній діяльності» [78], у якій вчені та практикуючі експерти акцентують увагу на питаннях специфіки сучасної експертної діяльності та сферах практичного застосування культурфілософського знання.

У рецензованому А. Шипіциним [80] збірнику праць детальному огляду й аналізу піддана існуюча експертна практика, яка кваліфікується як культурологічна експертиза. Автори книги надають своє визначення культурологічної експертизи. По-перше, під нею вони розуміють сам факт участі культурологів (фахівців з відповідною академічною кваліфікацією) у різних видах експертиз. По-друге, залучення концептуального апарату культурології для створення експертного інструментарію (прийомів і методик) у традиційних та інноваційних

видах експертизи також розцінюється науковим співтовариством як культурологічна експертиза. По-третє, експертна практика, яка своїм предметом або контекстом вважає культуру в широкому сенсі (колективний досвід, світ цінностей і смислів, складна реальність, пронизана нелінійними взаємозв'язками між різними сферами життя), або у вузькому – як «галузь», регульовану культурною політикою, являє собою не що інше, як культурологічну експертизу.

Не претендуючи навіть на найскороченіший огляд усіх питань, що розглядаються авторами книги, торкнемося лише деяких тем, які видалися нам важливими і новими для культурології. У першому розділі монографії «Культурологічна експертиза як проект» мова йде про місію експертної діяльності культуролога, функції культурологічної експертизи, її стратегічні й тактичні завдання, типи експертного знання. Так, А. Флієр у статті «Культурологічна експертиза в процесах соціального контролю і управління» звертає увагу на найважливіший, на його думку, елемент сучасного соціального управління – діагностику соціокультурного стану суспільства, яка проводиться на підставі аналізу культурної активності населення.

Досліджуючи креативні технології прийняття рішень у гуманітарній експертизі, Г. Тульчинський розрізняє дві основні групи методів експертизи: формалізовані й інтуїтивні. До інтуїтивних методів вироблення експертного рішення доводиться вдаватися при відсутності зразків, алгоритмів, інструкцій, і в цьому випадку експерт змушений спиратися на особистий професійний досвід. Саме в прийнятті інтуїтивного, творчого вирішення проявляється, на думку Г. Тульчинського, найістотніша і проблемна сторона гуманітарної експертизи. Якщо розуміти креативність як вміння побачити буденне і звичне свіжим, не замиленим поглядом, ніби заново, то в разі гуманітарної експертизи йдеться про здатність побачити предмет експертизи в новому можливому контексті, «обіграти» його, виявляючи деякі неочевидні властивості, параметри і тенденції розвитку. Автор статті перелічує прийоми обігравання відомого і звичного, які можуть використовуватися в експертній розробці сценаріїв розвитку подій, а також приділяє особливу увагу спеціальним процедурам, використовуваним для стимулювання креативу.

У роботі Л. Никифорової і О. Рудакової «Особливості експертного знання і культурологічна експертиза» зіставляються уявлення про завдання та можливості культурологічної експертизи, що існують

усередині й поза культурологічною спільнотою. Наведені висловлювання провідних російських культурологів і приклади вкорінених у непрофесійному середовищі оцінок, поглядів на культурологічну експертизу свідчать про те, що рівень намагань культурологів і рівень очікування від культурології часто не перетинаються. Для пояснення цього феномену автори статті вдаються до концептуального опису експертного знання і експертної діяльності [78].

Збільшення ролі експертного знання в процесах модернізації культури Л. Никифорова і О. Рудакова пов'язують з наростаючою диференціацією сфер діяльності, а також з «обуденщенням» спеціального знання. Що стосується експертної діяльності, то вчені звертаються до типології фахівців цього профілю. Запропонований ними варіант класифікації експертів включає три основних типи – експерт-практик, універсальний експерт і експерт-інтелектуал, найтіснішим чином пов'язаних між собою, і які становлять єдину експертну структуру.

У другій частині монографії об'єднані статті, присвячені аналізу способів інституалізації культурологічної експертизи, огляду форм законодавчого та нормативного забезпечення культурологічної експертизи, визначення статусу культуролога-експерта та відповідної сертифікації, експертних інституцій, спільнот і установ, відповідальних за якість культурологічної експертизи.

Наприклад, у статті Н. Кривич «Експертна діяльність: процедурно-документаційний супровід» йдеться про те, які саме документи є підставою для проведення експертизи, які документи повинні бути представлені експерту для роботи, як має виглядати результат експертної діяльності. Алгоритм проведення експертизи описаний таким чином: виникнення експертної ситуації – звернення замовника до експерта – укладення договору на проведення експертизи – передача замовником усіх необхідних для експертизи доказів експерту – проведення експертом необхідних досліджень – складання експертного висновку – передача експертного висновку і всіх супутніх документів замовнику – підписання акта виконаних робіт. Автор вказує на наявність у сучасній експертній практиці різних видів висновків, наприклад, за характером відповідей на поставлені питання експертні висновки класифікують на категоричні та ймовірні, а також констатує, що нерідко їх ділять на оціночні й рекомендаційні. Запропонована Л. Никифоровою чотирьохчастинна структура укладення експертного висновку

включає вступну, методологічну, дослідницьку частини і висновки. Значну увагу Н. Кривич справедливо приділяє питанню процедури отримання офіційного статусу державного експерта, нормативного регулювання його діяльності.

Третій, четвертий і п'ятий розділи охоплюють переважно сфери експертного застосування культурологічного знання. Представлені в них матеріали спираються на реальні емпіричні дані та практичний досвід культурологів. Серед розглянутих сфер – культурна політика (від державного законодавства в галузі культури до організації ініціатив і проектів у масштабах міста, регіону), охорона культурної спадщини, сфера художньої творчості, ЗМІ (газети, телевізійні передачі, інтернет-сайти), експертиза наукової продукції та освітнього простору. Автори цих розділів на конкретних прикладах показують предмет, методологію і методики культурологічної експертизи, розглядають проблеми професійної етики.

У статті Т. Антипової «Відновлення традиції художніх промислів: про методи роботи художньо-експертної ради (досвід Волгоградської області)» описується методика оцінки виробів, які створюються ремісничо-промисловим способом. Вона ґрунтується на історичному, археологічному, мистецтвознавчому, етнографічному, соціологічному, економічному підходах до вивчення проблематики. Автор виділяє критерії, за якими проводиться аналіз виробів і віднесення їх до традиційних ремісничих промислів. Художньо-експертна рада, крім експертної діяльності, займається також консультативною, освітньою та дослідницькою роботою з опорою на принцип культурологічного дослідження, поєднуючи логічний та історичний підходи до проблеми відновлення забутої традиції художніх промислів.

Заключна п'ята частина монографії містить докладний аналіз можливостей культурологічної експертизи інформаційного середовища в аспекті образно-символічного змісту. На власному п'ятнадцятирічному досвіді підготовки експертних висновків С. Шайхїтдінова в статті «Експертиза текстів масової комунікації як дослідження» звертається до виявлення проблемних зон дослідницького пошуку. Експертиза продуктів масової комунікації на сьогодні здійснюється в руслі лінгвістичних експертиз, предмет яких може бути визначений як мовне висловлювання. Автор вважає, що експертизу текстів масової комунікації слід виділити в окремий напрям у зв'язку з «нестандарністю»,

особливою комплексністю її об'єктів. Текстологічна експертиза у цій сфері виходить за рамки лінгвістичної в поле культурного аналізу. Спираючись на конкретні приклади підготовки експертних висновків, С. Шайхїтдінова визначає мету і завдання експертизи продуктів масової комунікації й приходить до такого висновку: призначення експерта в умовах технологічного та технічного прогресу, коли суспільна свідомість позбавлена здатності до критики, виростає в місію створювати своїми рішеннями прецеденти, що сприяють накопиченню того чи іншого культурного досвіду. На закінчення відзначається, що як би не називався експерт текстів масової комунікації, він повинен бути фахівцем в області медіакультури, одне крило якої представлено спеціалізованою культурою ліцензованих медіаорганізацій та інших суб'єктів медіаринку, інше – культурою, яку, як учасники повсякденної комунікації, творимо ми самі. Предметно-методологічне об'єднання цих різноструктурних культурних сегментів можливе на основі семіотичного підходу, дискурсивна конкретизація якого відбувається залежно від характеру задуманого дослідження і позиції експерта, покликаного бути теоретиком медіакультури та її критиком, що захищає інтереси суспільства й окремої людини.

Отже, культурологічна експертиза, безперечно, має теоретичну і практичну цінність для розвитку сучасної культурології та дозволяє сформулювати уявлення про культурологічний потенціал різних видів гуманітарної експертизи. Культурологічна експертиза сприяє розумінню процесу експертної діяльності в галузі культури як соціокультурного явища.

Питання для самоперевірки

1. Що входить у поняття культурологічної експертизи?
2. Розкрийте сутність гуманітарної експертизи.
3. Яка структура культурного процесу за К. Гірцем?
4. Охарактеризуйте цивілізаційний поступ людства в теорії нейроарту В. Карпова та Н. Сиротинської.
5. Якими є основні принципи культурологічного дослідження?
6. Що має на меті експертиза продукції масової комунікації?
7. Які завдання вирішує культурологічна експертиза?

Рекомендована література

1. Гирц К. Интерпретация культур. Москва, 2004. 560 с.
2. Карпов В., Сиротинська Н. Neuroart: мистецтво пізнання людини. Київ : НАКККіМ, 2019. 80 с.
3. Кияновська Л. Який сьогодні стиль надворі? Наукові діалоги з Н.О. Герасимовою-Персидською // Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. Київ, 2017. Вип. 19. С. 65–91.
4. Культурологическая экспертиза: теоретические модели и практический опыт. Санкт-Петербург : Астерион, 2011. 384 с.
5. Леви-Строс Ж.-К. Структурная антропология. Москва, 2008. 554 с.
6. Личковах В. Трансгресія і художня творчість / Дивосад культури: вибрані статті з естетики, культурології, філософії мистецтва. Чернігів, 2006. С. 27–38.
7. Наука про культуру: культурологія, kulturoznawstwo, культуроведение, cultural studies, culturology : колективна монографія. Редактор-укладач Кирилова О.О. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 338 с.
8. Соціальна експертиза в Україні: методологія, методика, досвід впровадження / За ред. Ю.І. Саєнка. К., 2000. 194 с.
9. Степурко В. Вияви мистецької інтроверсії у творчості композиторів України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: дис. на здоб. вчен. ступ. канд. мист. спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККіМ, 2017. 204 с.
10. Философия и культурология в современной экспертной деятельности : кол. моногр. / редкол.: В.А. Рабош, Л.В. Никифорова, Н.А. Кривич. Санкт-Петербург : РГПУ им. А.И. Герцена, 2010. 508 с.
11. Художественный рынок: вопросы теории, истории, методологии. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2004. С. 179–181.
12. *Шипицин А.И.* Рецензия на коллективную монографию «Культурологическая экспертиза: теоретические модели и практический опыт» (Санкт-Петербург : Астерион, 2011. 384 с.) // Известия ВГПУ. 2011. С. 158–161.
13. Kluckhohn C. Culture and Behavior. New-York, 1962. 402 p.
14. Herskovits M. Cultural Anthropology. Knopf, 1955. 569 p.

2.2. Музеєзнавство як інститут експертизи

Мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ століття важко піддається традиційним оціночним категоріям. Поп-арт, ленд-арт, концептуалізм, практика перформансу, акціонізм не передбачають можливості художнього аналізу з точки зору форми, композиції, манери або стилю. Отже, як ніколи значущою постає роль музею, адже знаходження об'єкта мистецтва у музеї слугує вагомим аргументом на користь його приналежності до мистецтва. Проте і музейна парадигма зазнає настільки ж значних метаморфоз, як і сучасне мистецтво. У контексті музею традиційного естетична і художня оцінка актуального мистецтва стає не менш проблематичною, ніж у контексті арт-критики або філософії мистецтва.

На позитивні тенденції музейного розвитку роблять помітний вплив сучасні види практик, що провокуються новими технічними і не тільки (а й ціннісними) ресурсами. Музей як сучасний інститут з новими видами музейної діяльності ніби відсторонюється від самого себе, трансформуючись в інші інституційні форми. Змінюється і простір музею – виникає музей у музеї, множаться філії музеїв, створюються додаткові фондосховища, а співпраця різних музеїв розширює комунікативні поля.

Разом з тим, змінюється і вся практика експертиз сучасного мистецтва. Будь-яка оцінка твору художника – це, перш за все, етична проблема, проблема норми і практики. Намітилася зміна стійких критеріїв оцінки мистецтва, і цей процес пов'язаний зі зміною світогляду, з виокремленням цінності самої особистості художника, виходом за рамки звичних норм академізму, з появою інтересу до творчості найдавніших періодів історії людства, до інших культур.

Поступово виокремлюються і критерії оцінки, за яких домінує психологія індивідуалізму (оригінальність, новизна, повсякденність). Виникає фундаментальна проблема – дихотомія новації та традиції. Співвідношення двох базових основ, що лежать у фундаменті культури, їх «змагальність» моделюють і стимулюють нові «культурні форми», однією з яких і постає музей як інститут експертизи.

Історія розвитку музеїв, теорія та методика музейної роботи, суспільні функції музею та музейні аспекти ставлення суспільства до своєї спадщини і впливи цієї спадщини на формування сучасної соціокультурної дійсності досліджуються окремою наукою – музеєзнавством (музеологією).

Музеєзнавство (в українській науковій парадигмі, або музеологія – в європейській) – це наукова дисципліна, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їхні суспільні функції, питання теорії і методики музейної справи, тобто внутрішню організацію, систему наукового комплектування музейних фондів, документування й зберігання колекцій, а також методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої діяльності музеїв.

Основним завданням музеології на ХХІ ст., окреслене Міжнародною радою музеїв (ІКОМ) при ЮНЕСКО, – описати глобальний музеологічний феномен, проаналізувати і зрозуміти його в історичному й соціально-культурному контекстах.

Поняття «музеєзнавство» та «музеологія» тотожні за суттю, оскільки в межах теоретичного музеєзнавства реалізується системний підхід і досліджується весь сучасний спектр проблем, пов'язаних із збереженням й актуалізацією всіх форм культурної і природної, рухомої і нерухомої, матеріальної і нематеріальної спадщини. Аналогічно в західному світі має місце зміна парадигми музеології від науки, орієнтованої на музейну установу, до музеології, яка займається суттю музейного явища.

Утім, існує протилежна думка певної частини західних науковців, які відстоюють тезу про еволюційну етапність розвитку музейної науки, і ширше – музейної парадигми. Згідно з таким трактуванням історії науки, музеєзнавство як наука про музей як інституцію завершила свій історичний розвиток (хронологічні рамки: 70-ті роки ХVІІ ст. – 70-ті роки ХХ ст.), на зміну їй прийшла докорінно оновлена на рівні нової суспільної парадигми наука музеологія – наука про способи, форми і сам феномен збирання та зберігання в автентичних проявах множини об'єктів і явищ культурного та природного оточення людини й у такий спосіб виявлення ставлення людини до дійсності.

Сучасне музеєзнавство належить до культурологічних дисциплін (у старих посібниках можна натрапити на застаріле й звужене трактування музеєзнавства як спеціальної історичної дисципліни). До того ж, посідає належне йому місце в системі наук як суспільна (гуманітарна) наука, що перебуває в тісних стосунках з іншими суспільними, а також природничими й технічними науками. Особливо тісні зв'язки склалися між музеєзнавством і тими науковими дисциплінами (зокрема, спеціальними і допоміжними), якими визначаються профілі відповідних музеїв (геологія, палеонтологія, петрографія, зоологія, біологія, етнекологія, антропологія, етнографія, історія, археологія, мистецтвознавство, літературознавство та ін.).

Об'єкт музеєзнавства – музей і музейна справа як суспільне явище в усіх їхніх проявах. Предмет музеєзнавства – принципи, технології та процеси нагромадження, збереження і презентації інформації музейними установами, а також процеси виникнення, розвитку і суспільного функціонування музею.

Соціальні функції музеїв виявляються в комплектуванні першоджерел, безпосередньо зв'язаному з вивченням природи і суспільства; у науковому документуванні, дослідженні й збереженні музейних предметів; у створенні експозицій і виставок як характерних форм наукової популяризації; у науково-просвітницькій і гуманістично-виховній діяльності.

Музеєзнавче дослідження першоджерел – музейних предметів – також має на меті найповніше виявлення їхніх комунікативних функцій. Для того щоб стародавній, мистецький або природний експонат міг «спілкуватися» з відвідувачем і передавати йому певну інформацію й естетично-емоційні імпульси, необхідно вміти визначати оптимальні режими збереження, методи консервації й реставрації; науково документувати джерела, здійснювати їх атрибуцію; розкривати експресивні можливості музейних предметів, тобто вміти передбачати емоційний ефект від їх експозиційного використання й у різних видах культурно-освітньої роботи, а також проводити оцінку і визначати їх вартісну оцінку.

Музеєзнавство послуговується сучасною науковою методологією. У теорії та практиці музеєзнавства активно використовуються методи гуманітарних і природничих наук (методи спеціальних і допоміжних історичних дисциплін, педагогіки, психології, соціології; рентгенографія, спектрографія та інші методи природничих наук; методи польового дослідження, безпосереднього спостереження; експериментальні методи, зокрема історичний експеримент; метод моделювання тощо). Водночас, інтегровані в структуру музеєзнавства і пристосовані до вирішення його завдань, ці методи використовуються у площині, не властивій іншим наукам, і, таким чином, здобувають нову якість як суто дисциплінарні методи музеєзнавства.

Функції сучасного музею доволі складні, а форми діяльності різноманітні. Музеї мають багато особливостей і специфічних рис, які зумовлюють їхні наукові, культурно-освітні функції та зближують із відповідними закладами.

Перша, найголовніша, особливість музеїв полягає в тому, що вони збирають, вивчають і експонують першоджерела або оригінали, тобто пам'ятки, які безпосередньо пов'язані з розвитком природи, життям суспільства. За цією особливістю музеї близькі до науково-дослідних установ, які також вивчають (у своїх аспектах) першоджерела.

Друга особливість музеїв полягає в тому, що вони працюють над різнорідними першоджерелами – використовують геологічні, палеонтологічні, зоологічні, антропологічні й інші природничі колекції, пам'ятки матеріальної культури (знаряддя праці, інструменти, ремісничі вироби, зброю, побутові речі тощо), пам'ятки духовної культури (твори живопису, графіки, скульптури, декоративного мистецтва тощо), а також рукописні й друковані документи, книги. Види і форми першоджерел надзвичайно різноманітні, кількість їх величезна.

Третьою особливістю музеїв є те, що вони використовують свої фонди для популяризації першоджерел – показу їх в експозиційних залах, на спеціальних виставках, за допомогою екскурсій, лекцій або інших видів інформування. Специфіка музеїв виявляється також у тому, що в їхній діяльності науково-дослідні й освітні функції тісно поєднуються.

Організація всієї діяльності музеїв на науковій основі – головне досягнення музеєзнавства. Завдання наукової роботи музеїв полягає в дослідженні музейних колекцій і їх науковій обробці, що включає експертну оцінку музейного предмета.

Закон України «Про музеї і музейну справу» від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР [16] регулює суспільні відносини в галузі національної музейної справи та визначає музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження і використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини. Музейна справа в дефініціях закону – це спеціальна галузь культурно-освітньої та наукової діяльності, яка здійснюється музеями з метою комплектування, збереження, вивчення й використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури. І хоча в законі на пряму не говориться про експертну діяльність у музейних установах, проте процес збереження і вивчення з точки зору методики включає таку діяльність.

Основними напрямками національної музейної політики є збереження та державна підтримка Музейного фонду України; повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться поза її межами; забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності музеїв; сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи; підтримка і розвиток мережі музеїв; забезпечення підготовки та підвищення фахової кваліфікації музейних кадрів, їх правовий і соціальний захист; бюджетне фінансування (у тому числі на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки та реалізації державних, регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи; забезпечення охорони музеїв; підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою. Зазначений закон визначає, що експертиза предметів, які мають культурну та історичну значимість, проводиться музеями з метою їх включення до музейного фонду.

Музейний фонд України є національним багатством, невід'ємною складовою культурної спадщини України, що охороняється законом. Музейні предмети Музейного фонду України є культурними цінностями, що постійно зберігаються на території України та за її межами або згідно з міжнародними договорами підлягають поверненню в Україну.

Відповідно до закону «Про музеї та музейну справу» Кабінетом Міністрів України затверджено Положення про Музейний фонд України [62], яким визначається статус музейних колекцій, порядок їх поповнення, обліку, збереження та використання.

Зазначимо, що Музейний фонд України складається з державної і недержавної частини. До державної частини Музейного фонду України належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що є державною власністю, зберігаються в державних музеях, зокрема музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються в музеях, які належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, а також у музеях, створених при підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах державної та комунальної форм власності чи у їх складі.

До недержавної частини Музейного фонду України належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються в музеях приватної форми власності, музеях підприємств, установ, організацій приватної форми власності та не віднесені або не підлягають віднесенню до державної частини Музейного фонду України,

зокрема предмети музейного значення, що підлягають внесенню до недержавної частини Музейного фонду України та є власністю релігійних організацій, громадян і об'єднань громадян.

Унікальні музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання Музейного фонду України та предмети музейного значення, що підлягають внесенню до Музейного фонду України і мають виняткове художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, незалежно від форми власності та місця зберігання, вносяться центральним органом виконавчої влади у сфері культури до Державного реєстру національного культурного надбання.

Зауважимо на важливому моменті у сфері комплектування музейних фондів, а саме: віднесення предметів музейного значення до Музейного фонду України здійснюється в порядку, передбаченому Положенням про Музейний фонд України, на підставі проведення музеями відповідної наукової експертизи.

Музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання Музейного фонду України та предмети музейного значення, що підлягають внесенню до Музейного фонду України, які тимчасово вивозяться за межі України для експонування, реставрації або проведення наукової експертизи, підлягають обов'язковому страхуванню. Порядок встановлення їх оціночної та страхової вартості визначають центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, і центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Інструкція з організації обліку музейних предметів визначає порядок і основні вимоги до організації обліку музейних предметів державної частини Музейного фонду України, предметів музейного значення, предметів і матеріалів науково-допоміжного фонду [51]. Дія інструкції поширюється на музеї державної та комунальної форм власності всіх видів і організаційно-правових форм, передбачених статтями 6 і 7 Закону України «Про музеї та музейну справу», заповідники, в яких зберігається державна частина Музейного фонду України. Інструкція торкається й питання регулювання експертної діяльності в музейній сфері.

Відповідно до вимог Інструкції усі предмети основного фонду музею підлягають науковій атрибуції. У цій Інструкції термін наукова атрибуція вживається у значенні проведення дослідження, яке є

невід'ємною частиною обліку музейних предметів і має на меті визначення характеристик предмета, його автора (за наявності), хронологічної належності, достовірності та автентичності, виявлення документального, інформаційного підтвердження його ознак і віднесення предмета до певної групи зберігання. Документальним підтвердженням наукової атрибуції є науково уніфікований паспорт музейного предмета, у якому фіксуються всі етапи обліку та наукової атрибуції, інформація про реставрацію, публікацію і використання музейного предмета протягом усього часу його знаходження в музеї.

На постійно діючий консультативно-дорадчий орган музею, яким є фондово-закупівельна комісія, покладено функції з проведення експертизи культурних цінностей, зокрема з питань їх включення до фонду музею або вилучення з нього, та інші функції відповідно до цієї Інструкції.

Предмети, що містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння, підлягають експертизі – пробірному контролю [50]. Така експертиза проводиться відповідно до Інструкції про здійснення державного експертно-пробірного контролю за якістю дорогоцінних металів, вставок дорогоцінного каміння, виробів із них і матеріалів, що містять дорогоцінні метали та вставки дорогоцінного каміння, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 244, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 16 грудня 1999 року за № 874/4167 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 05 лютого 2004 року № 143). Відомості про пробу і масу предметів із дорогоцінних металів, кількість і масу дорогоцінного каміння вносяться до книги надходжень основного фонду, інвентарної книги та спеціальної інвентарної книги після експертизи.

Джерелами комплектування фонду музею є культурні цінності, які, у числі іншого, виявлені в результаті роботи тематичних, етнографічних, археологічних, природничо-наукових та інших експедицій. Виявлені культурні цінності підлягають експертизі з метою визначення їх історико-культурного та мистецького значення для вирішення питання щодо їх включення до фондів музею.

Інструкцією визначено, що експертиза проводиться фондово-закупівельною комісією музею на підставі наукової атрибуції, основними критеріями якої є встановлення авторства, теми, сюжету, стилістичних особливостей, інформативності (для творів образотворчого мистецтва, архівних документів); часу, місця створення і побутування (за можливості); видової належності (для природничих колекцій);

матеріалу і способу виготовлення (ручний, механічний, лиття, кування, карбування, живопис, рукопис, друк тощо); розміру, кольору, форми, улаштування; маси дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння; соціальної та етнічної приналежності; належності конкретній особі (меморіальність); типологічних ознак шляхом зіставлення з аналогіями; стану збереження. Експертний висновок оформляється в письмовій формі й підписується усіма особами, які проводили експертизу.

Експертиза культурних цінностей, обернених в установленому порядку в дохід держави, проводиться відповідно до Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2003 року № 1343, державними установами, закладами культури, іншими організаціями, визначеними наказом Міністерства культури України від 31 березня 2017 року № 237 «Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей» [52]. Оціночна вартість предмета визначається на підставі Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України, затвердженої наказом Міністерства культури і мистецтв України від 13 липня 1998 року № 325.

Отже, у країні сформовано систему державного регулювання у сфері музейної діяльності, яка передбачає розподіл функцій між відповідними органами, що діють у культурній сфері. Законодавство у музейній справі визначає проведення наукової експертизи музейних предметів з метою їх включення до Музейного фонду України, а також при вирішенні питання переміщення культурних цінностей за кордон.

Питання для самоперевірки

1. Що таке музеєзнавство та яка різниця між ним і музеологією?
2. Якими є основні функції музеїв?
3. Які функції експертизи в діяльності музеїв України?
4. Назвіть основні напрями національної музейної політики.
5. Що є музейним предметом?
6. З яких частин складається Музейний фонд України?
7. Який визначено порядок експертизи в музеях?
8. На підставі чого здійснюється включення предмета до Музейного фонду України?
9. Яку експертизу проводять щодо предметів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння?

Рекомендована література

1. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (дата звернення: квітень 2019).
2. Закон України «Про музеї та музейну справу». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр> (дата звернення: квітень 2019).
3. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. Київ : Стилос, 2010. 528 с.
4. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів» від 21.07.2016 № 580, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.08.2016 № 1129/29259. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16> (дата звернення: квітень 2019).
5. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей» від 31.03.2017 № 237. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1168-14> (дата звернення: квітень 2019).
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» від 20 липня 2000 р. № 1147. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-п>. (дата звернення: квітень 2019).
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення» від 26 серпня 2003 р. № 1343. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-п>. (дата звернення: квітень 2019).
8. Проблемы оценки современного искусства в контексте музея / Под ред. А. А. Никоновой. Санкт-Петербург, 2010. 184 с.
9. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу / за заг. ред. д.і.н. Карпова В.В. Київ : Видавець Олег Філюк, 2016. 216 с..
10. Удовченко І.В. Музейна педагогіка: теорія і практика : науково-методичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
11. Яковець І.О. Художній музей ХХІ століття. Черкаси : Видавець Вовчок Ольга, 2016. 464 с.: іл.

2.3. Мистецтвознавче дослідження об'єктів культурної спадщини

Для оцінки твору мистецтва необхідно опиратися на розуміння і визначення автономності кожного твору і, одночасно, необхідне знання творчості художника в цілому. Оцінюватися твір можна в рамках індивідуальної творчості майстра, у порівняльному аналізі різних періодів його творчості, у контексті своєї епохи (порівняно з іншими майстрами його часу і в рамках історії мистецтва). На відміну від інтерпретації твору класичного мистецтва сучасне мистецтво ще не отримало усталені загальні критерії оцінювання.

Дихотомія понять творчість і цінність є проблемою мистецтвознавства в експертній діяльності. Мистецтво, як творіння духу, передбачає вихід за межі досвіду, а оцінка творчості та його результату є неповною і в підсумку знецінює твір як прояв духовного натхнення. Написане робить цінним тільки те, про що пишеться. Тому цінність є певним еквівалентним заміником, оскільки справжня творчість не може бути замінена нічим іншим і саме творчість є чи не найціннішим, оскільки в творчості, як і в її результаті – творі мистецтва – виражається духовна складова людини.

Однак, дух неможливо висловити в категорії «цінність» тому, що будь-яку творчість неможливо замінити чим-небудь іншим, і в тому числі цінністю. За великим рахунком цінність є еквівалентним заміником, стверджує А. Ніконова [79]. На її думку, друге значення «цінності» як чогось дуже дорогого (цінного), так чи інакше, передбачає своє первісне значення. Звичайно, ми маємо право говорити, що творчість того чи іншого художника є цінною для нас. Філософія ж, звертаючись до твору мистецтва, бачить в ньому вираз духу. І перше, в чому проявляє себе дух, є Слово. Інакше кажучи, філософське звернення до твору мистецтва є не оцінкою, але словесною інтерпретацією. Інтерпретація є поясненням того, що зрозумів інтерпретатор. Оцінити твір мистецтва – значить відповісти на питання, поставлені перед цим творінням. Уся складність інтерпретації полягає в тому, що навіть сам художник не може до кінця усвідомити, на яке запитання він відповів своїм творінням.

Операція оцінки локалізується завжди в деякому просторі соціального інституту та соціальних запитів і певних арт-практик, а це призводить до уніфікації оцінок. Посилення спеціалізації та збільшення форм презентації творчого акту призводять до неминучості усвідомлення необхідності уніфікації критеріїв виділення та узагальнення, а потім і наділення якісних оцінок.

Результати мистецтвознавчих експертиз рідко виходять за межі особистісно-вольових установок експертів, погано піддаються верифікації, а логіка суджень експертів часом залишається неясною навіть фахівцеві з даної або суміжної галузі знань. Таким чином, порушуються або ставляться під сумнів основні принципи підготовки експертного висновку: принцип достовірності оцінки, який передбачає, що результати оцінки повинні бути повними і точними; принцип неупередженості й об'єктивності оцінки, який стверджує, що будь-яка оцінка повинна бути отримана в умовах, що виключають вплив на неї особистих упереджень експертів; принцип повторюваності та відтворюваності, який свідчить, що повтор процесу оцінки одного і того ж об'єкта експертизи на відповідність одним і тим саме вимогам і при одному і тому ж інформаційно-технічному забезпеченні неминуче призводить до однакових результатів.

Отже, методологічною основою експертизи є протиріччя між об'єктивним характером поставлених перед екпертом завдань і суб'єктивною природою самої експертної оцінки. З одного боку, незалежність експертних результатів від індивідуальних особливостей експерта є одним із ключових критеріїв точності експертних висновків. З іншого – експерт завжди особистість, з конкретним багажем не тільки професійних знань, а й притаманних тільки йому особистісних властивостей і моральних переконань, що чинять вирішальний вплив на результати експертизи. Тому досить часто оцінка культурних цінностей «псевдооб'єктивна», при цьому ілюзія «об'єктивності» досягається наявністю консенсусу між експертами та замовниками. Достовірність оцінки та точність експертного висновку підвищується у міру зменшення залежності експерта від впливу замовника.

А. Карнак [30] пропонує зосередити увагу на розробці та узгодженні на міжвидовому рівні методів експертної оцінки художніх творів і проектів різних видів мистецтва. Такі методики могли б стати доволі ефективним інструментом у роботі експертних рад різних напрямів мистецтва, адже базові естетичні й теоретичні мистецькі засади є загальними для всіх без винятку видів мистецтва.

Він виходить з того, що побудова єдиного методу експертної оцінки творів мистецтва має три базових параметри: семіотичний, семантичний і аксіологічний.

Семіотичний аспект аналізу твору надає можливість класифікації системи *знаків* і всього масиву засобів виразності, представлення їх у вигляді елементів єдиної математичної множини, з подальшою інтерпретацією даних за допомогою інструментів статистичного аналізу.

Семантичний аспект являє собою інтерпретацію знакової системи як єдиної множини *смилових* значень, що відбивають соціокультурну й історичну модель художнього сприйняття світу в кожному конкретному творі (надалі можливе продовження аналітичної піраміди та створення математичної моделі, що буде охоплювати як окремий стиль або художній напрям, так і цілу епоху). Аксіологічний аспект визначає *значимість* художнього твору, позиціонування його в рамках системи цінностей сучасної культури. Ця актуалізація сенсів твору, врешті-решт, конвертується в об'єктивовану художню цінність. Запропонована тріада – *знак, значення* (зміст), *значимість* (цінність) – максимально повно може охоплювати буття будь-якої художньої інформації і є основою ефективних систем експертної оцінки (СЕО).

Система експертної оцінки має певні характеристики, до яких відносяться: системність, що вказує на логічний взаємозв'язок усіх елементів і складових; універсальність – повне висвітлення всіх аспектів мистецького об'єкта, що аналізується, і створення актуальних у соціокультурному аспекті сенсів і значень; адаптивність до різних видів мистецтва; простота та зручність використання в реальній практиці експертного оцінювання; економічність у розумінні максимального співвідношення ціна/якість, або час/якість, що в принципі є тотожним по суті; переконливість; людинознавча цінність – значущість для сучасного стану культурного розвитку; художня цінність – є якісною сумою попередніх трьох критеріїв оцінювання та відображає позиціонування аналізованого твору у всій наявній масі творів такого типу.

Системи експертного оцінювання застосовуються як для проектів стаціонарного типу, де фактор часу не має визначального значення, або ж не є критичним під час проведення процедури оцінювання – література, живопис, фотографія, скульптура та архітектура; так і для проектів з дуже критичним часовим фактором, що є визначальним як для процедури мистецької експертизи, так і, власне, для типу творів, до яких така процедура застосовується, а саме: музика, динамічні візуальні мистецтва (кіно, відео тощо), сценічні та пластичні мистецтва (танець, театр, перформанс тощо).

Щодо самої проблеми об'єктивації емпіричного досвіду експерту, який оцінює твір мистецтва або творчий проект, зазначимо, що вона передбачає саме одночасне суміщення двох процедур, а саме – пізнання й оцінювання. Оскільки експертна функція за визначенням є амбівалентною, тобто вона включає як пізнавальні, так і оціночні

аспекти, – почасти дуже важко їх розвести за істинною та оціночною ознаками. Саме в цьому полягає головна похибка майже всіх традиційних форм мистецької експертизи, коли істинні (пізнавальні) судження експертів з максимальним домішком емоційної реакції в несублімованому вигляді видаються саме за оціночні (ціннісні), за якими повинна формуватися експертна оцінка.

Проблема формування канону в певний історичний період і формування антиканону в мистецтвознавстві можна віднести до рушійної сили процесу розвитку. Експертна оцінка в цьому випадку набуває суто інструментального значення і стає певним мірилом, що дає змогу визначити відносні координати того чи іншого твору мистецтва на мапі глокальної, локальної та глобальної культури.

Цікаво звернути увагу, що будь-який твір мистецтва, розміщений у різному контексті, буде мати різну естетико-ціннісну модель. Звідси виникає питання взаємовідносин контексту й обраного тексту. Тобто ускладнюється процедура експертизи та порядок аналізу саме тому, що суттєво різняться естетичні тезауруси різних прошарків суспільства в конкретно взятій історико-культурній або ж часо-просторовій ситуації.

Виходячи з аргументації А. Карнака, можливо зробити висновок про те, що при проведенні мистецтвознавчої або інших видів експертизи слід формувати систему методів оцінювання, критерії оцінювання, алгоритм виконання процедур і верифікації результатів. Формування системи експертного оцінювання або мистецької експертизи як ефективного соціокультурного інструменту, яким є мистецька експертиза, передбачає створення системно-елементних матриць (стандартів, критеріїв, методик) і стандартизації основних експертних процедур незалежно від виду мистецтва, вироблення критеріїв відбору експертів у експертні групи для проведення процедури експертного оцінювання, технологію побудови, власне, експертної процедури, опрацювання результатів експертизи та їх використання для вирішення конкретних соціокультурних завдань, встановлення граничної валідності (достатності) експертної оцінки, розробку прогностичних функцій експертної системи щодо оцінки можливих тенденцій розвитку культури і мистецтва, визначення грошової вартості відповідно до кон'юнктури ринку та вивчення ринку експертних послуг.

Питання для самоперевірки

1. Якими є засадничі особливості експертизи сучасного мистецтва?
2. Що складає методологічну основу експертизи?
3. Якими є основні засади експертної оцінки художніх творів (за А. Кранаком)?
4. Що включає система експертної оцінки (СЕО)?
5. Які основні принципи мистецтвознавчого експертного висновку?

Рекомендована література

1. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підруч. Київ : Знання, 2006. 497 с.
2. Карнак А. Експертна думка в сучасному мистецтві: проблеми об'єктивації. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?
3. Карнак А. Експертна оцінка в сучасному мистецтвознавстві: проблеми формування єдиних критеріальних підходів // Культура і сучасність : Альманах. Київ, 2002. № 2. С. 88–95.
4. Карнак А. Формування експертної думки в мистецтві: методики експертної оцінки // Сучасне мистецтво : наук. зб. : Харків, 2007. Вип. 4. С. 273–286.
5. Карнак А. Формування експертної думки в мистецтві: у пошуках єдиного підходу // Сучасне мистецтво : наук. зб. : Харків, 2006. Вип. 3. С. 147–154.
6. Проблемы оценки современного искусства в контексте музея / под ред. А.А. Никоновой. Санкт-Петербург, 2010. 184 с.

2.4. Експертиза при транскордонному переміщенні культурних цінностей

Правові відносини у царині обігу культурних цінностей регулює Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [15]. Заявлено, що він спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері культури, затверджує порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний

кордон України, а також визначає перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення» від 26 серпня 2003 р. № 1343 [62].

Встановлений Порядок регулює питання проведення державної експертизи культурних цінностей, заявлених до вивезення, тимчасового вивезення та повернутих в Україну після тимчасового вивезення, а також вилучених митними або правоохоронними органами, конфіскованих за рішенням суду й обернених відповідно до закону в дохід держави.

За видами експертиза поділяється на попередню, первинну, повторну, додаткову, контрольну наукову і науково-технічну. Попередня експертиза проводиться мистецтвознавцями для визнання об'єкта культурною цінністю або предметом культурного призначення серійного чи масового виробництва на підставі норм атрибуції та критеріїв його художньої, історичної, етнографічної та наукової значущості.

Первинна експертиза проводиться для підготовки обґрунтованого експертного висновку на об'єкт експертизи. Повторна експертиза проводиться в разі виявлення порушення вимог цього Порядку під час проведення первинної експертизи або за наявності обґрунтованих претензій заявника до експертного висновку первинної експертизи. Додаткова експертиза проводиться у разі, коли виникли нові наукові підстави для характеристики об'єкта.

Контрольна наукова і науково-технічна експертиза проводиться для перевірки висновків первинної експертизи за ініціативою суб'єктів експертизи, заінтересованих у спростуванні окремих положень, частин або в цілому висновків раніше проведених експертиз.

За ступенем складності експертиза поділяється на просту і складну. Проста експертиза не потребує вивчення додаткової спеціалізованої літератури (аукціонні каталоги, монографії, енциклопедії, довідники, архівні матеріали), поглибленого фізично-хімічного аналізу з використанням спеціальної технології.

Складна експертиза передбачає вивчення додаткової спеціальної літератури, поглибленого фізично-хімічного аналізу з використанням

спеціальної технології. Право на проведення експертизи надається установам, державним закладам культури, іншим організаціям наказом Мінкультури.

Для проведення експертизи заявник подає Мінкультури або уповноваженій організації письмову заяву із зазначенням мети вивезення, тимчасового вивезення з території України культурних цінностей і пред'являє документ, що посвідчує особу.

До заяви додаються: об'єкти (об'єкт) у разі можливості їх транспортування; два примірники переліку об'єктів, заявлених до вивезення, тимчасового вивезення з території України культурних цінностей; два примірники кольорових фотокарток об'єктів розміром 13x18 см. (крім предметів філателії, письмових і документальних пам'яток, архівних документів, фотокартки яких не подаються). Для предметів нумізматики і фалеристики допускається фотографування кількох предметів разом, але не більш як трьох одиниць на одній фотокартці з обов'язковим використанням масштабної лінійки. При тимчасовому вивезенні смичкових музичних інструментів і смичків замість фотокарток подаються паспорти на них.

Посадова особа Мінкультури або мистецтвознавець проводить попередню експертизу об'єкта, у разі потреби рекомендує інші види експертизи та визначає експерта. В експертному висновку зазначається достовірність об'єкта, автор і назва, подається його атрибутивний опис, який складається за такими критеріями: час створення; причетність до історичних подій, культурних традицій народів і пам'яток історії, видатних особистостей, виробників, мануфактур і шкіл; рівень визнання автора; стан збереженості, знаки та позначки, комплектність, лінійні розміри, соціокультурна функція, рівень суспільного визнання, унікальність, рівень виконавської техніки та популярності, наукова значущість, оцінна вартість.

Експертний висновок повинен містити аргументовану рекомендацію щодо доцільності включення об'єкта до Державного реєстру національного культурного надбання та можливості вивезення його з території України. У разі, коли за результатами експертизи об'єкт повинен бути включений до Державного реєстру національного культурного надбання, матеріали експертизи незалежно від згоди заявника передаються Мінкультури або Укрдержархіву відповідно до їх компетенції. Експертний висновок на об'єкти, які були тимчасово вивезені з території України і повернуті в Україну, повинен містити оцінку стану збереженості об'єкта.

Експертиза культурних цінностей, вилучених митними або правоохоронними органами, конфіскованих за рішенням суду й обернених відповідно до закону в дохід держави, проводиться мистецтвознавцями або експертами уповноважених організацій. Експертний висновок друкується на бланках уповноваженої організації, завіряється підписами експерта та керівника цієї організації, скріпленими печаткою. Експертний висновок складається у двох примірниках, один з яких залишається в експерта, другий передається Мінкультури або мистецтвознавцю на зберігання. Переліки та фотокартки об'єктів завіряються підписом експерта, що провів експертизу, який скріплюється печаткою.

У разі, коли мистецтвознавець провів попередню експертизу об'єкта і її результати не дають підстави для проведення інших експертиз, експертний висновок, переліки та фотокартки об'єктів завіряються підписом особи, яка проводила експертизу, із зазначенням дати та проставляється штамп «Дозволено до вивезення з України».

Строк проведення експертизи залежить від ступеню її складності й становить не більше 30 календарних днів від дати прийняття заяви та об'єктів на експертизу. За згодою заявника культурні цінності можуть бути направлені на додаткове технологічне дослідження до музейних і реставраційних закладів Мінкультури, архівних установ або Укрдержархіву. У такому разі строк проведення експертизи за рішенням Мінкультури може бути продовжений, але не більше ніж на 30 днів.

Усі матеріали, пов'язані з проведенням експертизи, зберігаються п'ять років за місцем підготовки і видачі експертного висновку, а потім передаються на зберігання до відповідної державної архівної установи.

Експертиза проводиться після здійснення попередньої оплати. Кошти, що надходять від проведення державної експертизи, підлягають зарахуванню до державного бюджету, і використовуються на потреби бюджетних установ і організацій, які проводили експертизу, відповідно до законодавства.

Своєю чергою, відповідно до встановленого законодавства Міністерство культури України своїм наказом від 31 березня 2017 року № 327 затвердило Перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей [52]. Державним установам, закладам культури, іншим організаціям, що увійшли до зазначено переліку,

рекомендовано проводити державну експертизу культурних цінностей відповідно до утвердженого Кабінетом Міністрів України порядку та затвердити персональний склад працівників, які безпосередньо проводитимуть державну експертизу культурних цінностей. Окрім цього, вказані установи повинні щороку до 01 лютого надавати управлінню контролю за переміщенням культурних цінностей та охорони культурної спадщини Мінкультури України для узагальнення звіт про проведення державної експертизи культурних цінностей за встановленою формою.

Постановою Уряду встановлено відповідальних посадових осіб, уповноважених проводити державну експертизу культурних цінностей – експерт і мистецтвознавець. Експерт – працівник державного сховища культурних цінностей, музею, бібліотеки, реставраційної або науково-дослідної організації, архівної установи, інший фахівець, який має високу кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо проводить мистецтвознавчу експертизу та несе персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій. Мистецтвознавець – посадова особа, призначена регіональним органом державного управління у сфері культури за погодженням з Мінкультури для проведення попередньої експертизи й оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей або для здійснення контролю вивезення, тимчасового вивезення культурних цінностей і їх повернення в Україну в пункті пропуску через митний кордон України.

Розміри плати (тарифи) за проведення державної експертизи культурних цінностей встановлені постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2003 року № 1343. Розміри плати за проведення окремих видів державної експертизи можуть встановлюватися та затверджуватися керівниками державних сховищ культурних цінностей за розовими калькуляціями, погодженими із замовником, виходячи із собівартості робіт (послуг), визначеної відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», згідно з переліками платних послуг, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності» і «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними архівними установами». У разі проведення термінової державної експертизи до встановлених розмірів

плати (тарифів) застосовується підвищений коефіцієнт, який становить 25%, експертизи за місцем знаходження – 50%.

Дослідження практики проведення експертиз дозволяє стверджувати про невідповідність встановлених тарифів реаліям. Розміри плати або тарифи за проведення державної експертизи культурних цінностей, встановлені у 2003 році, і з того часу не переглядалися та не відповідають реаліям ринку культурних послуг.

Отже, актуальним є вивчення процесу ввозу (імпорту) та вивозу (експорту) культурних цінностей через державний митний кордон України, визначення його динаміки, тенденцій функціонування та залежності від впливів внутрішніх і зовнішніх чинників та правового забезпечення руху предметів.

Правовою основою імпортно-експортних операцій у царині культурних цінностей слугують вимоги Митного кодексу України. Зокрема, відповідно до статті 69 зазначеного кодексу, товари при їх декларуванні підлягають класифікації, тобто у відношенні товарів визначаються коди класифікаційних групувань, зазначених в українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. До стадії декларування культурні цінності мають пройти процедуру оформлення дозволу на їх вивезення.

Державна фіскальна служба на своєму офіційному сайті наводить дані щодо кількості вивезених з України та ввезених до України культурних цінностей. Декларування культурних цінностей здійснюється виключно за кодами Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, в якій зазначені такі коди щодо культурних цінностей:

9701 – картини, малюнки та пастелі, повністю виконані вручну; колажі;

9702 – оригінали гравюр, естампів і літографій;

9703 – оригінали скульптур і статуеток;

9704 – марки поштові чи гербові, поштові знаки гашені, пошто-вий папір, крім 4907;

9705 – колекції та предмети колекціонування;

9706 – предмети антикваріату віком понад сто років.

Здійснивши порівняльний аналіз класифікації, визначеної у Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення, затвердженого Кабінетом Міністрів України [62] та Державної фіскальної служби, викладеної в Українській

класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, виявимо відсутність їх взаємозв'язку та відмінність за категоріями. Таку відмінність можна помітити і у самому Порядку проведення державної експертизи – класифікація предметів експертизи відрізняється від класифікації об'єктів державної експертизи при визначенні розмірів плати за надані послуги з експертизи [35].

Таким чином, можемо зазначити, що в сегменті контролю переміщення культурних цінностей через митний кордон нормативна база державних відомчих установ, що здійснюють цей процес, неузгоджена і функціонує відокремлено та не утворює систему.

Функціонування ринку культурних цінностей є складовою частиною державної політики в галузі культури і стосується приватної її частини. У правовому полі ринок культурних цінностей не має належного нормативного забезпечення. Діяльність органів влади у секторі імпортно-експортних операцій з культурними цінностями в частині класифікації предметів не узгоджена. Констатується, що динаміка таких операцій залежить від попиту на предмети колекціонування, який, своєю чергою формується не тільки під впливом культурно-мистецьких тенденцій, а й залежить від суспільно-політичних і економічних процесів розвитку суспільства. Очевидно, що різке зростання кількості вивезених картин пояснюється попитом на українське мистецтво за кордоном і лібералізацією політики щодо експорту культурних цінностей з боку центрального органу виконавчої влади у сфері культури.

Питання для самоперевірки

1. Якими законами регулюється обіг і переміщення культурних цінностей?
2. Що передбачає державна експертиза культурних цінностей?
3. Якими законодавчими документами регулюється питання державної експертизи культурних цінностей?
4. Які є види експертизи?
5. Яким є порядок проведення експертизи культурних цінностей при тимчасовому вивезенні з території України?
6. Яким є порядок проведення експертизи культурних цінностей, вилучених митними або правоохоронними органами, конфіскованих за рішенням суду?

7. Якими законодавчими документами визначається коло закладів з правом проведення державної експертизи культурних цінностей?
8. Які посадові особи мають повноваження проводити державну експертизу культурних цінностей?
9. Якою є класифікація культурних цінностей у декларуванні при вивезенні за кордон?
10. Які особливості функціонування ринку культурних цінностей?

Рекомендована література

1. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (дата звернення: травень 2018).
2. Калашнікова О.Л. Ідентифікація та вартісна оцінка культурних цінностей : навч. посіб. Київ, 2006. 287 с.
3. Карпов В.В. Імпортно-експортні операції на ринку культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ : Міленіум, 2017. № 3. С. 12–16.
4. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей» від 31.03.2017 № 237. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1168-14> (дата звернення: травень 2019).
5. Платонов Б.О. Новації в навчанні оцінювачів культурних цінностей. Модель трьох активів. Київ, 2013. 220 с.
6. Платонов Б.О. Колекціонування культурних цінностей. Київ : НАКККіМ, 2016. 108 с.; іл.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення» від 26 серпня 2003 р. № 1343. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-п>. (дата звернення: травень 2018).

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІНОЧНОЇ ВАРТОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

(витратний підхід)

3.1. Загальні підходи до оцінки пам'яток Музейного фонду України

Оціночна вартість пам'яток Музейного фонду України здійснюється відповідно до Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України, затвердженої наказом Міністерства культури і мистецтв України № 325 від 13.07.1998 р.

Експертиза з визначення оціночної та страхової вартості музейних предметів проводиться фондово-закупівельними комісіями музеїв (п. 1.3)

Основними загальними критеріями проведення оцінки музейних предметів є:

- *походження та час* – визначення ролі та значення музейного предмета з точки зору його приналежності до відомих історичних епох, культур, осіб, подій, авторів, шкіл тощо;
- *зміст* – встановлення значення інформації, що міститься в музейних предметах;
- *вивчення певних ознак*, що відрізняють саме цей предмет від подібних предметів;
- *унікальність* – визначення ознак, які дають змогу розглядати даний предмет як своєрідний, неповторний серед інших, що зберігся в одному екземплярі або таких предметів існує незначна кількість;
- *реліквійність* – предмет, що має високий ступінь експресивності, особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію або особу і має суспільну значимість;
- *збереженість* – одна з ознак музейного предмета, яка визначає його фізичний стан, передбачає відсутність будь-яких змін або фіксує конкретний перелік і опис всіх пошкоджень і втрат на момент складання опису.

Під *оцінкою предмета культурної цінності* розуміється визначення прогностичної величини, що відображає найвірогіднішу ринкову вартість на момент проведення експертизи, що отримана відповідно до визначеної методики.

Оцінка предмета музейного значення або предмета, включеного до Музейного фонду України передбачає визначення історико-культурної та музейної його вартості як артефакту, що відноситься до певного історичного періоду, та має визначення в системі культурних цінностей.

Історичною вартістю є грошова величина, що визначено науковим методом і покладена на сучасну грошову одиницю, та відповідає ціні виготовлення предмета оцінювання в період його створення.

Сучасна вартість – це грошова величина, що визначена науковим методом і відповідає фактичній ціні виготовлення предмета оцінювання в період функціонування світової валютної біржі.

Існує також поняття *державної ціни* – це ціна, встановлена державою на предмет, що є її власністю або перебуває під державним управлінням або іншим регулюванням, з урахуванням або без урахування використання будь-яких наукових методів.

Окрім цього, є спеціальна *ціна власника предмета* – ціна на предмет культурної цінності, встановлена власником предмета з урахуванням або без урахування використання будь-яких наукових методів.

Відповідно до запропонованої Методики визначається вартість музейних предметів для постановки на баланс музею та визначення в подальшому їх страхової вартості.

Майном, що оцінюється згідно з цією Методикою, є музейні предмети, що знаходяться у фондах і в експозиції музею, та є предметами культурно-історичного та музейного значення.

Наукова оціночна експертиза проводиться до засідання фондово-закупівельної комісії музею відповідно до Законів України «Про музеї та музейну справу», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», Постанови Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 року № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», Наказу Міністерства культури і мистецтв України № 325 від 13.07.1998 р. «Про затвердження Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України», інших законодавчих актів.

Відповідно до п. 12 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р., за результатами оцінки музейних предметів складається *акт оцінки* (для державних музеїв; для приватних – *висновок про експертизу*), в якому вказується предмет оцінки, характеристика та стан предмета

оцінки, описуються основні загальні методологічні принципи оцінки, на основі яких виконано оцінку музейного предмета та обґрунтовується вибір методики оцінки музейного предмету. На основі вибраної методики оцінки вказуються критерії відмінності та величини коригування їх вартості за відповідними критеріями. Акт оцінки підлягає затвердженню генеральним директором музею.

У цій Методиці наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

- *методичні підходи* – загальні способи визначення вартості майна, які ґрунтуються на основних принципах оцінки;
- *метод оцінки* – спосіб визначення вартості об'єкта оцінки, послідовність оціночних процедур якого дає змогу реалізувати певний методичний підхід;
- *принципи оцінки* – покладені в основу методичних підходів основні правила оцінки майна, які відображають соціально-економічні фактори та закономірності формування вартості майна;
- *об'єкт (предмет) оцінки* – майно, що підлягає оцінці;
- *подібне майно (предмет-аналог)* – майно (предмет), що за своїми характеристиками та (або) властивостями подібне до об'єкта оцінки;
- *вартість* – еквівалент цінності об'єкта оцінки, виражений у ймовірній сумі грошей;
- *ціна* – фактична сума грошей, сплачена за об'єкт оцінки або подібне майно;
- *ринкова вартість* – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки.
- *оціночна вартість* – вартість, яка визначається за встановленими алгоритмом і складом вихідних даних;
- *початкова вартість (вартість відтворення)* – визначена на дату оцінки поточна вартість витрат на створення (придбання) в сучасних умовах нового об'єкта, який є ідентичним об'єкту оцінки.

Відповідно до п. 2.1. Наказу Міністерства культури і мистецтв України № 325 від 13.07.98 р. «Про затвердження Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України» оцінка майна проводиться з дотриманням принципів:

- об'єктивності – коли за основу оцінки музейних предметів беруться об'єктивно існуючі фактори змісту, значимості авторів, часу створення, оригінальності тощо;

– історизму – що передбачає вивчення відомостей про авторів і змісту музейних предметів;

– рівня художньої майстерності;

– всебічності та комплексності – які полягають у вивченні відомостей про музейні предмети не ізольовано, а в складі колекцій, виявлення місця музейного предмета в ряді інших шляхом систематизації.

Аналіз предмета оцінки ґрунтується на експертному висновку музейного предмета, який передує оціночній експертизі.

Звіт про оціночну вартість музейного предмета складається у вигляді акту оцінки та підлягає затвердженню директором (керівником) музею.

Концепція визначення оціночної вартості музейного предмета базується на використанні двох класичних методичних підходів національного стандарту оцінки:

– *витратного* (початкова вартість);

– *порівняльного* (зіставлення з аналогами продажу, що відбулися на відкритих аукціонних торгах, галереях, а в деяких випадках – і з естимейтами відомих антикварних галерей і магазинів) тощо (договірна ціна).

Необхідність застосування того чи іншого підходу визначається фахівцем, що здійснює оцінку, як за існуючими методичними засадами, так і враховуючи фактичні обставини конкретної оціночної ситуації.

Аналіз ціноутворюючих факторів і характеристик об'єктів-аналогів залежно від методичного підходу визначається факторами відмінностей і величинами корегування їх вартості за відповідними критеріями.

Відповідно до п. 1.4. Наказу Міністерства культури і мистецтв України від 06.08.2002 № 481 проведення експертизи оцінки вартості предметів, які містять дорогоцінні метали, дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення, напівдорогоцінне та декоративне каміння, здійснюється відповідно фахівцями Державної пробірної служби та Державного гемологічного центру Міністерства фінансів України, які вповноважені на виконання цих робіт у встановленому законодавством порядку.

Визначення оціночної вартості цих предметів здійснюється фондово-закупівельними комісіями музеїв і заповідників лише на підставі наданих експертних висновків. Можливість застосування оціночної

вартості як страхової визначають фондово-закупівельні комісії музеїв і заповідників.

За максимальною шкалою значення ціноутворюючих факторів обирається при визначенні вартості предметів, занесених до Державного реєстру національного культурного надбання.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні критерії проведення оцінки музейних предметів.

2. Яка різниця між історичною та сучасною вартістю предмета музейного значення?

3. Відповідно до яких законодавчих документів проводиться експертиза музейних предметів з метою включення до Музейного фонду України?

4. За допомогою яких методів можливе визначення оціночної вартості музейних предметів?

5. Як проводиться визначення оціночної вартості музейних предметів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння?

6. Яким дорадчим органом здійснюється експертиза оціночної вартості музейних предметів?

Рекомендована література

1. Наказ Міністерства культури і мистецтв України № 325 від 13.07.1998 р. «Про затвердження Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України».

2. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 року №1440 «Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав».

4. Артюх Т.М. Діагностика та експертиза коштовностей : підруч. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Альтпрес, 2003. 448 с.; іл. 40 с.

5. Бітаєв В.А., Шульгіна В.Д., Шман С.Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей : навч.-метод. посіб. Київ : НАКККІМ, 2010. 128 с.

6. Індутний В.В. Оцінка пам'яток культури. Київ : СПД Мольяр С.В., 2009. 537 с.

7. Платонов Б.О. Оцінка культурних цінностей – методи порівняльного підходу // Оціночна діяльність. 2011. № 3–4, 12. С. 68–71.

3.2. Методика витратного підходу

Витратний підхід ґрунтується на визначенні початкової вартості (ПВ) об'єкта оцінки та коригуванні початкової вартості за допомогою коригуючих коефіцієнтів. Визначення ПВ проводиться:

- за ціною випуску (продажу) за матеріалами прейскурантів, або каталогів продукції часів виготовлення предмета;
- за кошторисною вартістю суми матеріалу, праці, операційних витрат і планового прибутку на час виготовлення предмета;
- за вартістю виготовлення подібного (аналогічного) предмета на дату проведення експертизи (на базі принципів відновлення або заміщення).

За витратним методом коригування початкової вартості (ПВ) здійснюється шляхом множення отриманої ПВ на значення критеріїв, що визначають різницю характеристик об'єкту оцінки і залученого аналога.

Оціночна вартість музейного предмета визначається за формулою:

$$V = V_{ПВ} \times K_1 \times K_2 \times K_3 \times \dots \times K_{14},$$

де $V_{ПВ}$ – початкова вартість; $K_1, K_2, K_3 \dots K_{14} \dots$ – значення коригувальних коефіцієнтів критеріїв, що враховують зміни, які відбулися з предметом із часу створення до часу оцінки.

Значення основних критеріїв (K_{1-7}) визначення оціночної вартості музейних предметів, які використовуються при коригуванні ціни, беруться згідно п. 2.2 та п. 4.1 «Інструкції про порядок визначення цін і страхової вартості пам'яток музейного фонду України» та використовуються для всіх музейних предметів, незалежно від їх поділу на типи за засобами фіксації інформації.

1. Походження (K_1) – визначення ролі та значення музейного предмета з точки зору його належності до відомих історичних епох, культур, осіб, подій, авторів, шкіл тощо;

– предмет створено (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0;

– предмет створений визначною історичною особою (визначною школою, або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9;

– предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8;

– предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7;

– предмет створено особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6;

– предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5;

– предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4;

– предмет створеною особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державної ланки, або військової структури) значення – 1,3;

– предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2;

– предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1;

– предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події і не пов'язаний з історичною особою – 1.

2. Час створення (К₂) – у випадках відсутності дати вона встановлюється в процесі атрибуції: приблизно, з точністю до століття, а по можливості й точніше (початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття):

– точна дата – 2,5;

– початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 2;

– відомо століття – 1,5.

Оціночна вартість документа підвищується залежно від давності його створення:

– більше 50 років – коефіцієнт збільшується на 4 кожні 50 років;

– до 50 років – 4;

– до 20 років – 2;

– до 2 років – 1,5;

– невідомий або сучасний – 1.

3. Зміст (К₃) – встановлення значення інформації, що міститься в музейних предметах;

Відповідність інформації, яка закладена в музейний предмет профільного напрямку музею, в якому знаходиться предмет:

– повна відповідність – 1,5;

– частково профільна – 1,3;

– не профільна, але відображає ту, чи іншу подію, яку розкриває експозиція музею – 1;

– не відображає – 0,7.

4. Оригінальність (К₄) – визначення певних ознак, що відрізняють саме цей предмет від подібних до нього предметів:

– оригінальна – 1,5;

– предмет не оригінальний, але має оригінальний елемент – 1,3;

– не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити цей предмет від подібних до нього) – 1.

5. Унікальність (К₅) – визначення ознак, які дають змогу розглядати предмет як своєрідний, неповторний серед інших, що зберігся в одному примірнику, або таких предметів існує незначна кількість:

– унікальний, не має аналогів – 2;

– унікальний, але аналоги є – 1,8;

– типовий на час виготовлення, але залишився у невеликій кількості – 1,5;

– не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3;

– не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1.

6. Реліквійність (К₆) – предмет, що має високий ступінь експресивності, особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію або особу і має суспільну значимість:

– ступінь експресивності значний – 2;

– ступінь експресивності середній – 1,5;

– не реліквія – 1.

7. Збереженість (К₇) – одна з ознак музейного предмета, яка визначає його фізичний стан, передбачає відсутність будь-яких змін або фіксує конкретний перелік і опис усіх пошкоджень і втрат на момент складання опису:

– збереженість повна (предмет новий) – 1;

– задовільна – 0,5–0,9;

– предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.

Додаткові критерії (К₈₋₂₀) визначаються з урахуванням їх поділу на основні типи відповідно до способів фіксації інформації: речові, образотворчі, письмові, кіно-, фоно-, фотоджерела.

Визначення оціночної вартості речових джерел

8. Вартість матеріалу, з якого виготовлено предмет (K_8):

– оціночна вартість предметів, які містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення, напівдорогоцінне та декоративне каміння, визначається на підставі експертних висновків;

– оціночна вартість предмета з дерева підвищується при застосуванні цінної деревини: червоного дерева, дуба, карельської берези на 20–30% (K_7 = від 1,2 до 1,3);

– оціночна вартість предметів, які містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення, напівдорогоцінне та декоративне каміння, визначається на підставі експертних висновків Державної пробірної служби України.

9. Оздоблення (K_9):

– оціночна вартість предмета з металу буде підвищуватися за наявності різнокольорових емалей на 30–50% (K_9 = від 1,3 до 1,5);

– оціночна вартість предмета з металу, дерева або тканини, оздобленого позолотою чи срібленням, прикрашеного гаптуванням «золотою» або «срібною» ниткою, підвищується на 10–20% (K_9 – від 1,1 до 1,2);

– оціночна вартість предмета з порцеляни, розписаного золотом, підвищується залежно від якості матеріалу і техніки виконання на 20–30% (K_9 = від 1,2 до 1,3).

10. Складність техніки виконання (K_{10}):

– *техніка складна й потребує особливих навичок і знань* – 2;

– *техніка складна, але потребує загальних навичок і знань* – 1,8;

– *техніка не потребує навичок і знань, але виконана на високому рівні* – 1,6;

– *фабричний (заводський) предмет з ручною доводкою* – 1,4;

– *фабричний (заводський) предмет штампований* – 1,2;

– *предмет виконано на загально споживчому рівні* – 1;

– *предмет зібрано з декількох предметів, які не зв'язані між собою* – 0,5.

Визначення оціночної вартості образотворчих джерел

8. Авторство, назва твору (K_8):

– *картина має назву та автора* – 2,0;

– картина має назву, автор невідомий або аббревіатура автора не розшифровується – 1,5;

– картина не має відомої назви, автор невідомий – 1.

9. Ступінь відомості автора на світовому ринку (K₉):

– широко відомий автор (виставки в усьому світі) – 2,0;

– автор відомий більшості населення світу – 1,8;

– автор широко відомий у своїй країні – 1,5;

– картини автора більш відомі, ніж його ім'я – 1,2;

– місцевий автор (регіональний) – 1.

10. Належність до тієї чи іншої школи або кола майстрів (K₁₀):

– школи всесвітнього рівня – 2,0;

– школи рівня країни – 1,5;

– школи регіонального рівня – 1,2;

– автор не належить до жодної школи – 1.

11. Належність творів пензлю відомого автора або художній школі (колу майстрів) (K₁₁):

– належить – 2;

– не належить – 1.

12. Наявність документальних даних (підписів, написів, позначок, що вказують на авторство, час створення, походження та побутування твору) (K₁₂):

– документальні дані повні – 2,0;

– документальні дані часткові – 1,5;

– немає даних – 1.

13. Беззаперечність авторства (K₁₃):

– авторство картини беззаперечне – 2,0;

– авторство, можливо, належить вказаному автору – 1,5;

– картина є копією або реконструкцією – 1.

14. Жанрово-композиційні та стилістичні особливості твору (K₁₄):

– твір відображає велику кількість людей у дії – 1;

– твір відображає велику кількість людей у статичному положенні – 1,8;

– твір відображає динамічні події – 1,5.

15. Художня або історична унікальність твору (K₁₅):

– твір не має аналогів за сюжетом, або показує видатну історичну подію – 2,0;

– твір написано на видатну історичну подію – 1,6–1,8;

- твір відображає історичну подію, яку раніше ніхто не відобразив – 1,5;
- твір відображає відому історичну подію – 1,3;
- твір має художню або історичну основу – 1.

16. Майстерність виконання копії, співвідношення часу створення копії та оригіналу, значимість автора оригінальної картини і автора копії (K₁₆):

- копія одного часу з виконаним оригіналом – 2;
- копія виконана відомим автором – 1,5;
- копія сучасна – 1.

17. Фізичний стан збереження (K₁₇) – при значних втратах авторського живопису, відшаруванні фарби, проривах, деформації основи, серйозних поломках підрамника вартість може зменшитися на 30–50% і більше (критерій використовується замість основного критерію «збереження» K₇).

Оцінка найбільш ранніх за часом творів повинна бути вищою, але основним фактором залишається якість виконання художніх творів.

Визначення оціночної вартості письмових джерел

8. Розмір документа (K₈) – за основу слід брати документ середнього розміру (рукопис прози – один аркуш, вірша – 16–20 рядків, лист – 1–2 сторінки, дарчий напис або записка – 3–10 рядків). Коефіцієнт документа середнього розміру – 100% (значення коригування – 1). Збільшення розміру документа на 10% збільшує коефіцієнт коригування на 0,1 (одну десяту);

9. Зміст документа і його значення як пам'ятки історії та культури (K₉) – важливим показником змісту творчих рукописів є їх художні (літературні, музичні, наукові) якості; для спогадів, щоденників, листів – фактичні дані.

10. Історико-культурне значення творчості та діяльності автора (K₁₀): Чим визнаніший автор, його роль в історії, розвитку науки, літератури, мистецтва, то вище оцінюються документи, що мають відношення до цього діяча; оціночна вартість документів, які належать діячам місцевого значення, може бути нижча за середню розцінку.

11. Неопублікованість – неопубліковані документи дореволюційного (до 1917 року) часу оцінюються, як правило, вище середньої вартості (K₁₁).

12. Новизна інформації (K_{12}) – оціночна вартість документа підвищується, якщо документ раніше був невідомий, конфіденційний або маловідомий і публікується вперше.

13. Інформаційна насиченість документів (K_{13}) – значимість відображених у них подій і явищ, пов'язаних із життям держави та видатних діячів. Чим більша їх значимість, тим вищий коригуючий коефіцієнт:

- значимість документа світова – 4;
- значимість документа національного рівня – 2;
- значимість документа місцевого (регіонального) рівня – 1;
- документ не відноситься до історичних або культурних подій – 0,8.

14. Автографічність документа (K_{14}) – автограф оцінюється як 100% (коефіцієнт – 1). Копія знижує коригуючий коефіцієнт на 50%. Авторський машинописний текст, надрукований самим автором, прирівнюється до автографа:

- документ має автограф – 2;
- копія документа – 0,5.

15. Авторизація (K_{15}) – наявність авторського підпису або позначки, що підтверджує достовірність рукопису, збільшує його вартість на 50%:

- документ має авторський підпис або позначку – 1,5;
- документ не має авторського підпису або позначки – 1.

16. Рідкісність документа (K_{16}):

- документ зберігся в єдиному екземплярі – 1,5;
- документ було написано в єдиному екземплярі – 1,3;
- документ рідкісний, раритетний – 1,2;
- документ випущений невеликим тиражем – 1,1;
- документ має значний тираж – 1.

17. особистості адресата і адресанта (K_{17}) – документ, адресований відомій особі, підвищує його вартість до 50%:

- адресант відомий у всьому світі – 1,5;
- адресант відомий тільки у своїй країні – 1,3;
- адресант відомий у вузькому колі професійних діячів – 1,2;
- адресант відомий на місцевому рівні – 1,1;
- адресант не відомий, або адресу не написано – 1.

18. Зовнішні особливості документа (K_{18}) – художнього оформлення, а також матеріалу, з якого документ виготовлено. Наявність

особливо цінних матеріалів в оздобленні (дорогоцінні метали, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння, шкіра, парча, оксамит тощо оцінюється так, як при визначенні вартості речових джерел; підвісні печатки, мініатюри, орнаменти, малюнки тощо) підвищує його вартість на 30–50% (критерій 1,3–1,5).

19. Фізичний стан документа (K₁₉) – незадовільний фізичний стан документа – згасаючий текст, погано збережений папір є підставою для зниження його вартості на 30–50% (критерій використовується замість основного критерію «збереженість» K₇):

- документ у гарному стані – 1;
- документ має задовільний стан – 0,8;
- документ має суттєві пошкодження до 30% документу – 0,6;
- документ має незадовільний фізичний стан (згасаючий текст, погано збережений папір) – 0,5.

20. Рідкісний носій (пергамент, береста) (K₂₀) – підвищує корегуючий коефіцієнт на 100–200% (критерій 2–3).

Оцінка рідкісних книг і стародруків

Вартість рукописної та стародрукованої книги (виданої до 1825 р.) визначається, крім загальних критеріїв, додатковими:

- каліграфічна якість письма (для рукописної книги) (K₈) – 1,2;
- якість паперу (K₉) – 1,3;
- наявність записів, що вказують на час і місце створення книги або на її походження (K₁₀) – 1,4;
- наявність автографів відомих історичних осіб, художніми якостями і станом збереження (K₁₁) – 1,5;

За особливою шкалою оцінюються такі книги, як «Євангеліє» та «Апостол», що мають найякісніший друк. Загальна вартість книги збільшується залежно від змісту, обсягу, стану збереження, якості оправи на 30–50%.

Найбільше підвищує вартість рукописної і стародрукованої книги (K₁₂):

- наявність мініатюр – 1,6;
- мініатюри в іконописній манері – 1,7;
- мініатюри в техніці акварельного фарбування – 1,5;
- наявність гравюр, орнаментів – 1,4;
- орнаментальні заставки – 1,4.

Оцінка фотодокументів

8. Розмір позитива (K₈):

- 3x4 – 0,12;
- 4x6 – 0,24;
- 9x12 – 1;
- 10x15 – 1,5;
- 13x18 – 2,3;
- 15x21 – 3,15;
- 20x30 – 6;
- 30x46 – 13,8.

9. Наявність негатива (K₉) підвищує оціночну вартість на 50% (критерій 1,5).

10. Наявність анотації (K₁₀) підвищує оціночну вартість на 50% (критерій 1,5).

Визначення оціночної вартості кіно-, фоноджерел

При визначенні оціночної вартості **кіноджерел** (негативи і позитиви на роликівих плівках і відеомагнітні стрічки), крім загальних критеріїв, слід враховувати:

8. Художній рівень фільму відповідно до творчої категорії (1, 2, 3 категорії) (K₈):

- 1 категорія – 2;
- 2 категорія – 1,7;
- 3 категорія – 1,5.

9. Майстерність авторської групи (K₉):

- відомість і майстерність сценариста – 1,8;
- відомість і майстерність режисера – 1,7;
- відомість і майстерність оператора – 1,6;
- відомість і майстерність художника – 1,5.

10. Належність до кінематографічної школи (K₁₀):

- належить – 1,8;
- не належить – 1,0.

11. Значимість явища або подій, які відображено у фільмі (K₁₁):

- відображено значимі події чи явища – 1,6;
- відображено незначимі події – 1,0.

12. Оригінальність (K₁₂):

- оригінал – 2;
- перші копії – 1,8;
- контрасти – 1,2.

При визначенні оціночної вартості **фоноджерел** (воскові валики для фонографа, платівки для грамофонів, патефонів, електрофонів – моно, стерео, квадро; магнітні стрічки і диски, перфоленти для механічного піаніно тощо), крім загальних критеріїв, слід враховувати:

8. Значимість особи, голос якої записано (K₈):

- особа всесвітньо відома – 2;
- особа відома в межах своєї країни – 1,5;
- особа невідома – 1,0.

9. Історичне або культурне значення явища або події, яке відображено в запису (K₉):

- подія всесвітньо відома – 2;
- подія місцевого значення – 1,5;
- подія малозначима – 1,2.

10. Оригінальність (K₁₀):

- запис оригінальний – 1,5;
- запис неоригінальний – 1,0.

11. Новизна інформації, яка закладена в запису (K₁₁):

- інформація нова, містить новизну – 1,7;
- інформація загальновідома – 1,2.

12. Технічний стан звукозапису (K₁₂):

- запис зберігся якісно – 2;
- запис з технічними пошкодженнями – 1,8;
- запис неякісний – 1,3.

Питання для самоперевірки

1. Якими є принципи витратного підходу в оцінці музейних предметів?
2. За якими критеріями здійснюється визначення початкової вартості?
3. Якими є додаткові критерії при визначенні оціночної вартості речових джерел?

4. Якими є додаткові критерії при визначенні оціночної вартості образотворчих джерел?

5. Якими є додаткові критерії при визначенні оціночної вартості письмових джерел?

6. Якими є критерії при визначенні оціночної вартості книг і стародруків?

7. Якими є додаткові критерії при визначенні оціночної вартості фотодокументів?

8. Якими є додаткові критерії при визначенні оціночної вартості кіно- та фоноджерел?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012658.html
2. Закон України «Основи законодавства України про культуру». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12>. (дата звернення: квітень 2018).
3. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (дата звернення: квітень 2019).
4. Закон України «Про музеї та музейну справу». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр> (дата звернення: квітень 2019).
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» від 20 липня 2000 р. № 1147. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-п>. (дата звернення: квітень 2019).
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення» від 26 серпня 2003 р. № 1343. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-п>. (дата звернення: квітень 2019).
7. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів» від 21.07.2016 № 580, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.08.2016 № 1129/29259. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16> (дата звернення: квітень 2019).
8. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей» від 31.03.2017 № 237. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1168-14> (дата звернення: квітень 2019).
9. Агошков А.В. Экспертиза и аудит в российской культуре // Национальные интересы. 2008. № 5. С. 44–48.
10. Артюх Т.М. Діагностика та експертиза коштовностей : підруч. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Альтпрес, 2003. 448 с.; іл. 40 с.
11. Артюх Т.М. Товарознавча експертиза ювелірних коштовностей. Теорія і практика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. 303 с.
12. Астахова Е.В. Микробиологическая экспертиза археологического текстиля XII в. Из раскопок «Веселой могилы» (фонды Музея археологии и этнографии Слободской Украины ХНУ им. В.Н.Каразина) // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 10.
13. Березкин А.П. Технологическая экспертиза как неотъемлемая часть реставрации // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ / редкол.: В.Г.Чернець (голова) та ін. Київ : НАКККІМ, 2017. С. 41–47.

14. Бітаєв В.А., Шульгіна В.Д., Шман С.Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей : навч.-метод. посіб. Київ : НАКККІМ, 2010. 128 с.
15. Бредіс Н.Ю. Техніко-технологічні дослідження ікони XI ст. «Богородиця Холмська» з Музею Волинської ікони // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток : Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2005. С. 44–46.
16. Гагарин А.Г. Особенности оценки произведений искусства // Имущественные отношения в РФ. 2006. № 3 (54). С. 61–65.
17. Гирц К. Интерпретация культур. Москва, 2004. 560 с.
18. Драпалюк Г.И. Каталогизация и научная обработка западно-европейского художественного фарфора : Методическое пособие. Одесса : 1995. 152 с.
19. Дуда І.М. Експертиза творів іконопису й живопису. Імітації й фальсифікації // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2005. С. 85–87.
20. Експертиза культурно-історичних цінностей : навчально-методичний комплекс спеціалізації. Освітньо-кваліфікаційні рівні: 6.020302 – бакалавр; 7.02030201 – спеціаліст; 8.02030201 – магістр / Заг. ред. і кер. авт. кол. О.В. Потильчака. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 530 с.
21. Івачевська Т.В. Проблеми державної політики у сфері охорони культурної спадщини // Охорона культурної спадщини: аспекти соціокультурної взаємодії: матеріали науково-практичної конференції в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва 5–6 червня 2014 року. Київ : НАКККіМ. 2014. С. 5–7.
22. Індутний В.В. Дистрибутивна теорія оцінки пам'яток культури // Коштовне та декоративне каміння. 2008. № 1. С. 2–18.
23. Індутний В.В., Чернявська Е.В., Шкляр С.М. Оцінка культурних цінностей. Київ : АЯКС ПРІНТ, 2006. 608 с.
24. Індутний В.В. Оцінка культурних цінностей : підруч. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 880 с.
25. Індутний В.В. Оцінка пам'яток культури. Київ : СПД Моляр С.В., 2009. 537 с.
26. Індутний В.В. Проект «Протокол цивілізацій» як основа єдиної інтернаціональної системи паритетної оцінки пам'яток культури // Охорона культурної спадщини: аспекти соціокультурної взаємодії : матеріали науково-практичної конференції в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва 5–6 червня 2014 року. Київ : НАКККіМ. 2014. С. 116–118.
27. Індутний В.В. Формула Ральфа Хартлі й прогнозування вартості пам'яток культури // Культура і сучасність. 2014. № 2. С. 70–77.
28. Індутний В.В., Походяща О.Б. Атрибуція та експертиза портрета Івана Мазепи з колекції Національного музею історії України // Музеї та реставрація у

контексті збереження культурної спадщини : матеріали Міжн. н.-практ. конф., м. Київ ; редкол.: В.Г. Чернець (голова) та ін. Київ : НАКККІМ, 2017. С. 105–114.

29. Калашникова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підруч. Київ : Знання, 2006. 497 с.

30. Калашникова О.Л. Методика идентификации культурных ценностей в Таможенной службе Украины // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2005. С. 125–127.

31. Калашнікова О.Л. Ідентифікація та вартісна оцінка культурних цінностей : навч. посіб. Київ, 2006. 287 с.

32. Карасенко В.Ю. Проблеми атрибуції та спроби індефікації антикварних ляльок // Музейний предмет: атрибуція, систематизація, евристичні можливості. Збірник наукових праць з проблем музеєзнавства та краєзнавства, присвячений Міжнародному дню музеїв / упоряд. В.М. Бекетова, за заг. редакцією Н.І. Капустіної. Вип.12. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2015. С. 9–12.

33. Карнак А. Експертна думка в сучасному мистецтві: проблеми об'єктивації. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?...](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?)

34. Карнак А. Експертна оцінка в сучасному мистецтвознавстві: проблеми формування єдиних критеріальних підходів // Культура і сучасність: Альманах / ДАКККІМ. Київ, 2002. № 2. С. 88–95.

35. Карнак А. Формування експертної думки в мистецтві: методики експертної оцінки // Сучасне мистецтво : наук. зб. Харків, 2007. Вип. 4. С. 273–286.

36. Карнак А. Формування експертної думки в мистецтві: у пошуках єдиного підходу // Сучасне мистецтво : наук. зб. Харків, 2006. Вип. 3. С. 147–154.

37. Карпов В. Державна політика у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ : Міленіум, 2017. № 2. С.19–26.

38. Карпов В., Сиротинська Н. Neugoart: мистецтво пізнання людини. Київ : НАКККіМ, 2019. 80 с.

39. Карпов В.В. Імпортно-експортні операції на ринку культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ : Міленіум, 2017. № 3. С. 12–16.

40. Карпов В.В., Денисюк Ж.З., Збанацька О.М. Музейна евристика: теоретичні основи та практична реалізація // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журнал. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2017. № 1. С. 3–10.

41. Кияновська Л. Який сьогодні стиль надворі? Наукові діалоги з Н.О. Герасимовою-Персидською // Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. Київ, 2017. Вип. 19. С. 65–91.

42. Козыменко А.В., Ключко В.И. Древний металл Украины. Киев : САМ, 2017. 366 с.

43. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. Київ : Стилос, 2010. 528 с.

44. Крупа Т.Н. Научно-исследовательская экспертиза археологического текстиля XII в. Из раскопок «Веселой могилы» (фонды Музея археологии и этнографии Слободской Украины ХНУ им. В.Н. Каразина) // Проблемы збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 168–170.

45. Культурологическая экспертиза: теоретические модели и практический опыт. Санкт-Петербург : Астерион, 2011. 384 с.

46. Куцаєва Т.О. Визначення термінів «додаткова атрибуція» і «реатрибуція» щодо музейних предметів: на прикладі раритетів обрядів і повсякдення єврейської громади України XIX–XX ст. з колекції Національного музею історії України // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ ... / редкол. : В.Г. Чернець (голова) та ін. Київ : НАКККІМ, 2017. С.144–148.

47. Лебединець Л.О. Застосування фізико-хімічних методів в техніко-технологічних дослідженнях ікон Богородчанського іконостасу // Проблемы збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток : тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2001. С. 90–92.

48. Леви-Строс Ж.-К. Структурная антропология. Москва, 2008. 554 с.

49. Личкова В.А. Трансгресія і художня творчість / Дивосад культури : Вибрані статті з естетики, культурології, філософії мистецтва. Чернігів, 2006. С. 27–38.

50. Матвеева Л.Л. Культурологія: курс лекцій : навч. посіб. Київ: Либідь, 2005. 512 с.

51. Методика мистецтвознавчої експертизи (загальна частина) / Новікова К.В., Міщенко І.І. та ін. Київ, ДНДЕКЦ МВС України, 2019. 73 с.

52. Миронова С.В. Зразок написання експертного висновку бронзової фігурки «Хлопчика, що свистить» // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ ... / редкол.: В.Г. Чернець (голова) та ін. Київ : НАКККІМ, 2016. С.190–194.

53. Митківська Т.І., Регеда Л.В. Мікологічна експертиза деяких творів іконопису з фондів національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ ... / редкол.: В.Г. Чернець (голова) та ін. Київ : НАКККІМ, 2017. С. 177–181.

54. Назимок М. М., Шликов О.К., Артюх Т.М. Пробірний контроль. Експертна оцінка ювелірних виробів з дорогоцінних металів : навч. посіб. Київ : Воля, 2009. 248 с.

55. Наука про культуру: культурологія, kulturoznawstwo, культуроведение, cultural studies, culturology : колективна монографія. Ред.-укл. Кирилова О.О. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 338 с.
56. Новікова Г.М., Скобець І.Є. Комплексна наукова експертиза фізичного стану бібліотечних фондів // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2001. С. 109–111.
57. Платонов Б.О. Аналіз прибутковості творів мистецтва // Вісник НАКККІМ. 2017. № 1. С. 86–90.
58. Платонов Б.О. Колекціонування культурних цінностей. Київ : НАКККІМ, 2016. 108 с.; іл.
59. Платонов Б.О. Модель трьох активів – ефективний інструмент оцінювача при аналізі вартості культурних цінностей // Культура і сучасність : альманах. Київ : Міленіум, 2013. № 2. С. 96–102.
60. Платонов Б.О. Новації в навчанні оцінювачів культурних цінностей. Модель трьох активів. Київ, 2013. 220 с.
61. Платонов Б.О. Основи оціночної діяльності. Київ : НАКККІМ, 2013. 227 с.
62. Платонов Б.О. Оцінка культурних цінностей – методи порівняльного підходу // Оціночна діяльність. 2011. № 3–4, 12. С. 68–71.
63. Проблемы оценки современного искусства в контексте музея / Под ред. А.А. Никоновой. Санкт-Петербург, 2010. 184 с.
64. Ревенок Н.М. Мистецтвознавча експертиза українського фарфору-фаянсу ХІХ – початку ХХ століття в контексті розвитку художньої культури. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2019. 237 с.
65. Ревенок Н.М. Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва з кераміки, порцеляни, скла : навч. посіб. Київ : НАКККІМ, 2014. 124 с.; іл..
66. Ревенок Н.М. Сучасні методи мистецтвознавчої та технологічної експертизи виробів з порцеляни та фаянсу // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ : Міленіум, 2015. № 2. С. 154 – 157.
67. Ромащенко В.М. Дослідження та реставрація групи ікон ХVІ–ХVІІІ ст. з Києво-Печерського заповідника // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2001. С. 160–162.
68. Саватеева Е.М., Сушков А.А. Комплексное химико-технологическое исследование картины Ф.А. Бруни «Медный змий» // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Між-народ. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 265–268.
69. Сердюков М.В. Криминалистическая экспертиза и искусство // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2001. С. 160–163.

70. Соціальна експертиза в Україні: методологія, методика, досвід впровадження / За ред. Ю. І. Саєнка. К., 2000. 194 с.
71. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу / за заг. ред. д.і.н. Карпова В.В. Київ : Видавець Олег Філюк, 2016. 216 с..
72. Степурко В.І. Вияви мистецької інтроверсії у творчості композиторів України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: дис. на здоб. вчен. ступ. канд. мист. за спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККіМ, 2017. 204 с.
73. Татіївська І.П. Інституційна діяльність України в галузі повернення та реституції культурних цінностей (1992–2011 рр.) ; дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук за спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККіМ, 2018.
74. Тихонова М.М. Атрибуція двох напрестольних стаціонарних хрестів ХУІІІ ст. з Новокодацької Свято-Миколаївської церкви // Музейний предмет: атрибуція, систематизація, евристичні можливості. Зб. наук. праць з проблем музеєзнавства та краєзнавства, присвячений Міжнародному дню музеїв / упоряд. В.М. Бекетова, за заг. ред. Н.І. Капустіної. Вип.12. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2015. С. 46–52.
75. Удовченко І.В. Музейна педагогіка: теорія і практика: наук.-метод. посіб. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
76. Усенко П.С. Розробка теорії музейного предмета у вітчизняній та зарубіжній музеєзнавчій традиції // Музейний предмет: атрибуція, систематизація, евристичні можливості. Зб. наук. праць з проблем музеєзнавства та краєзнавства, присвячений Міжнародному дню музеїв / упоряд. В.М. Бекетова, за заг. редакцією Н.І. Капустіної. Вип.12. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2015. С. 136–143.
77. Федосеєнко А.И. Особенности атрибуции, исследования и реставрации иконы «Архангел Рафаил» // Проблемы збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 295–298.
78. Философия и культурология в современной экспертной деятельности : кол. моногр. / редкол.: В.А. Рабош, Л.В. Никифорова, Н.А. Кривич. Санкт-Петербург : РГПУ им. А.И. Герцена, 2010. 508 с.
79. Художественный рынок: вопросы теории, истории, методологии. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2004. С. 179–181.
80. Шипицин А.И. Рецензия на коллективную монографию «Культурологическая экспертиза: теоретические модели и практический опыт» (Санкт-Петербург : Астерион, 2011. 384 с.) // Известия ВГПУ, 2011. С. 158–161.
81. Шман С.Ю. Культурологічні аспекти державної експертизи культурних цінностей в сучасній Україні : дис. ... канд. культ. за спец. 26.00.01; Київ : НАКККіМ. 2013. 192 с.
82. Шмидт О.В., Михайловская Л.В., Левченко С.В. Исследование и реставрация пергаментной грамоты Королевы Боны из Ривненского краеведческого

музея // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток. Тези доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 342–345.

83. Яковець І.О. Художній музей ХХІ століття. Черкаси : Видавець Вовчок Ольга, 2016. 464 с.: іл.

84. Herskovits M. Cultural Anthropology. Knopf, 1955. 569 p.

85. Kluckhohn C. Culture and Behavior. New-York, 1962. 402 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Схема-зразок експертного висновку наукової експертизи

Затверджено рішенням
фондово-закупівельної комісії _____
Протокол № ___ від _____ 20 р.

Експертний висновок

наукової експертизи _____ (назва предмета)

Наукову експертизу проведено до засідання фондово-закупівельної комісії _____ відповідно до Законів України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1343 від 26.08.2003 р.

Предмет експертизи _____

Атрибуція:

- *походження* – визначення ролі та значення музейного предмета з точки зору його належності до відомих історичних епох, культур, осіб, подій, авторів, шкіл тощо;
- *час створення*;
- *зміст* – встановлення значення інформації, що міститься в музейному предметі;
- *оригінальність* – визначення певних ознак, що відрізняють саме цей предмет від подібних предметів;
- *унікальність* – визначення ознак, які дають змогу розглядати даний предмет як своєрідний, неповторний серед інших, що зберігся в одному примірнику, або таких предметів існує незначна кількість;
- *реліквійність* – предмет, що має високий ступінь експресивності, особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію або особу і має суспільну значимість;
- *збереженість* – одна з ознак музейного предмета, яка визначає його фізичний стан, передбачає відсутність будь-яких змін або фіксує конкретний перелік і опис усіх пошкоджень та втрат на момент складання опису.

Загальноісторичне значення

Зв'язок предмета з видатними діячами, подіями, явищами, процесами, фактами

Середовище побутування

Висновок щодо предмета музеєфікації

Джерела

Схема-зразок експертного висновку оціночної експертизи

Затверджено рішенням
фондово-закупівельної комісії _____
Протокол №__ від _____ 20 р.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання і короткий опис, інв. №№ _____
Початкова вартість _____

	Основні критерії	Коефіцієнти
1.	<p><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події, або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державної 	

	<p>ланки або військової структури) значення – 1,3;</p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	
2	<p><u>час створення (К₂):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1; 	
3	<p><u>зміст (К₃):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає ту чи іншу подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7; 	
4	<p><u>оригінальність (К₄):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1; 	
5	<p><u>унікальність (К₅):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але залишилась невелика кількість – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1; 	

6	<p><u>реліквійність (K₆):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1; 	
7	<p><u>збереженість (K₇):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5-0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1 – 0,5. 	
8	<p><i>Додаткові застосовані критерії відносно до типу джерела</i></p>	

Розрахунок оціночної вартості

Висновок

Висновки оціночної експертизи предметів музейного фонду

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: вітальна адреса Орлик Марії від голови НСПУ О. Гончара, 1980 р.

Початкова вартість: аналог – папка адресна – 66–70 грн (<http://ulis.org.ua>), середня вартість – 68–00 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений(використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою, або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний з діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, або відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державної ланки, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; 	<p>предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5</p>

	<p>– предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1;</p> <p>– предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1;</p>	
2	<p><u>час створення (К₂):</u></p> <p>– точна дата – 2;</p> <p>– початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5;</p> <p>– відомо століття – 1;</p>	точна дата – 2;
3	<p><u>зміст (К₃):</u></p> <p>– повна відповідність – 1,5;</p> <p>– частково профільна – 1,3;</p> <p>– не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1;</p> <p>– не відображає – 0,7;</p>	повна відповідність – 1,5;
4	<p><u>оригінальність (К₄):</u></p> <p>– оригінальний – 1,5;</p> <p>– предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3;</p> <p>– не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;</p>	предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3;
5	<p><u>унікальність (К₅):</u></p> <p>– унікальний, не має аналогів – 2;</p> <p>– унікальний, але аналоги є – 1,8;</p> <p>– типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5;</p> <p>– не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3;</p> <p>– не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;</p>	типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5;
6	<p><u>реліквійність (К₆):</u></p> <p>– ступінь експресивності значний – 2;</p> <p>– ступінь експресивності середній – 1,5;</p> <p>– не реліквія – 1;</p>	не реліквія – 1;
7	<p><u>збереженість (К₇):</u></p> <p>– збереженість повна (предмет новий) – 1;</p> <p>– задовільна – 0,5–0,9;</p> <p>– предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5:</p>	задовільна – 0,5

8	<i>Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела</i>	Письмові джерела: значимість документа національного рівня – 2; документ має автограф – 1; документ має авторський підпис або позначку – 1,5; адресант відомий тільки у своїй країні – 1,3;
---	--	---

Розрахунок вартості: $68-00 \times 1,5 \times 2 \times 1,5 \times 1,3 \times 1,5 \times 1 \times 0,5 \times 2 \times 1 \times 1,5 \times 1,3 = 1163,54$ грн.

Висновок: Оціночна вартість *Вітальної адреси Орлик Марії від голови НСПУ О. Гончара, 1980 р.* складає 1163,54 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: сунниця фаянсова, XIX ст.. Київська Межигірська ф-ка (1847 р.)

Початкова вартість: вартість аналогу 628–1250 грн (<https://prom.ua>), середня вартість – 939 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (К₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою, або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний з діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу і створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1;</i></p>

2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	точна дата – 2;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальна - 1,5;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	не реліквія – 1;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,5;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	Речові: предмет виконано на загально споживчому рівні – 1;

Розрахунок вартості: 939x1,1x2x1,5x1,5x1x1x0,5x1 = 2323,52 грн.

Висновок: Оціночна вартість супниці фаянсової, XIX ст. Київської Межи-гірської ф-ки (1847 р.) складає 2323,52 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: *полічка, кін. XIX – 1913 р., дерево, Чернігівська губернія*

Початкова вартість: *вартість аналогу 800–2000 грн (www.ikonniy-dvor.com/), середня – 1400 грн.*

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1;</i></p>

2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	точна дата – 2;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальна – 1,5;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	не реліквія – 1;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5-0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,5;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	техніка складна, але потребує загальних навичок і знань – 1,8;

Розрахунок вартості: 1400x1,1x2x1,5x1,5x1x1x0,5x1,8=6237 грн.

Висновок: Оціночна вартість *Полочки, кін. XIX – 1913 р., дерево, Чернігівська губернія* складає 6237 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: гравюра «Повернення з тавєрни» за живописним оригіналом Тентрос Давида молодшого. Авт. Жан Філіп Леба, Франція, XVIII ст.

Початкова вартість: аналог-копія гравюри Ж. Леба – 51 євро (66x50) (<http://grafika.ru>), конвертована вартість – 1648,32 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9;</i></p>

2	<p><u>час створення (К₂):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1; 	початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5;
3	<p><u>зміст (К₃):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7; 	повна відповідність – 1,5;
4	<p><u>оригінальність (К₄):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, по яким можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1; 	оригінальний – 1,5;
5	<p><u>унікальність (К₅):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1; 	унікальний, не має аналогів – 2;
6	<p><u>реліквійність (К₆):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1; 	ступінь експресивності значний – 2;
7	<p><u>збереженість (К₇):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5-0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5. 	задовільна – 0,5–0,9;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	<p><u>Образотворчі:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – картина має назву та автора – 2,0; – автор відомий більшості населення світу – 1,8;

		<ul style="list-style-type: none"> – належність творів пензлю відомого автора або художній школі (колу майстрів) – належить – 2; – документальні дані повні – 2,0; – авторство картини беззаперечне – 2,0; – твір відображає динамічні події – 1,5 – твір відображає історичну подію, яку раніше ніхто не відображав – 1,5.
--	--	--

Розрахунок вартості: $1648,32 \times 1,9 \times 1,5 \times 1,5 \times 1,5 \times 2 \times 2 \times 0,9 \times 2 \times 1,8 \times 2 \times 2 \times 1,5 \times 1,5 = 2\,465\,735,09$ грн (~7 471 9624€).

Висновок: оціночна вартість гравюри «Повернення з таверни» за живописним оригіналом Тентрос Давида молодшого, авт. Жан Філіп Леба, Франція, XVIII ст. складає 2 465 735,09 грн (7 471 9624 €).

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: килим з поховання гетьмана Данила Апостола. XVII–XVIII ст., Полтавщина.

Початкова вартість: аналог – 2150–2950 грн (<https://shkura.com.ua>) + 3500 (<http://zgarda.com.ua>), середня вартість – 2550 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6;</i></p>

2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	відомо століття – 1;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	типовий на час виготовлення, але існує у невеликій кількості – 1,5;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	не реліквія – 1;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,7;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	<u>Речові:</u> техніка складна, але потребує загальних навичок і знань – 1,8.

Розрахунок вартості: 2550x1,6x1x1,5x1x1,5x1x0,7x1,8=11566,80 грн.

Висновок: оціночна вартість Килиму з поховання гетьмана Данила Апостола, XVII–XVIII ст., Полтавщина складає 11 566,80 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: *рушник вишитий, друга пол. XIX ст., Київська губернія, Чигиринський повіт.*

Початкова вартість: аналог – 600–800–1000 грн olx.ua, ukrmoda.in.ua); середня вартість – 1200 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений(використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1;</i></p>

2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	відомо століття – 1;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	не реліквія – 1;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,8;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	<u>Речові:</u> техніка складна, але потребує загальних навичок і знань – 1,8.

Розрахунок вартості: 1200x1,1x1x1x1,5x1x0,8x1,8=2851,2 грн.

Висновок: оціночна вартість рушника вишитого, друга пол. XIX ст., Київська губернія, Чигиринський повіт складає 2851,2 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: грамота Польського короля Сигізмунда I дана маршалку Павлу Сапезі на володіння землями і селами в Брацлавському повіті, 1529 р., Польща. (57,5x32,5. Пергамент. Віск, рукопис, печатка).

Початкова вартість: аналог пергаменту – сучасний «зістарений» папір для письма – 490–1170 грн., печатка – 350–850 грн (<http://creative-kiev.com/>; <http://svit-ok.com>). Середня вартість – 830 (x2 як відповідник до зазначеного обсягу) + 600=2260 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; 	<p><i>предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0;</i></p>

	– предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1;	
2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	точна дата – 2;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальна – 1,5;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але залишились у невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	унікальний, не має аналогів – 2;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	ступінь експресивності значний – 2;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,9;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	<u>Документальні:</u> значимість документа національного рівня – 2;

		<p>документ має автограф – 2; документ має авторський підпис або позначку – 1,5; документ зберігся в єдиному екземплярі – 1, 5; адресант відомий у всьому світі – 1,5; зовнішні особливості документа (підвісні печатки) – 1,5; документ має задовільний стан – 0,8; рідкісний носій (пергамент) – 3.</p>
--	--	---

Розрахунок вартості: 2260x2x2x1,5x1,5x2x2x0,9x2x2x1,5x1,5x1,5x1,5x0,8x3=3 558 686,4 грн.

Висновок: оціночна вартість *Грамоти Польського короля Сигізмунда I* дана маршалку Павлу Сапезі 3 558 686,4 грн (107 838, 982€).

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: *пернач, Польща, XVII ст.*

Початкова вартість: аналог – 21 729 грн (<http://grenka.ua>), 5913 грн (<http://mech-katana.com>), середня – 13 821 грн; срібло (г) – 7,3 грн (<http://lombard-kreditor.kiev.ua/ru>), 13,81 грн (НБУ <https://tables.finance.ua>), 15 грн (<http://mettorg.com.ua>), середня – 12,03 грн x 810 г = 9744, 3 грн, у цілому – 23 565,3 грн. ПВ = 13 821 грн + 23565, 3 грн = 37386,3 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4;</i></p>

2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальна – 1,5;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	ступінь експресивності значний – 2;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,9;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	<u>Речові:</u> техніка складна, але потребує загальних навичок і знань – 1,8.

Розрахунок вартості: 37 386,3x1,4x1,5x1,4x1,5x1,5x2x0,9x1,8=801 285,61 грн (24 281,38 €)

Висновок: оціночна вартість *Перначу, Польща, XVII ст.* складає 801 285,61 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: інв. №№ МТ-3416, Складень «Богородиця Казанська. Вибрані свята», XVIII–XIX ст., Рос. імперія, мідний сплав, литво.

Початкова вартість: аналог – 1800-3500 грн, (www.ikonniy-dvor.com), ‘**середня** – 2650 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомої особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний з історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; – предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1; 	<p><i>предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1;</i></p>

2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але вміщує в собі оригінальний елемент -1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, за якими можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальна – 1,5;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типова на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	не реліквія – 1;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,5;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	техніка не потребує навичок і знать, але виконана на високому рівні – 1,6.

Розрахунок вартості: 2650x1,5x1,5x1,5x1,5x0,8x1,6=10732,5 грн.

Висновок: оціночна вартість Складень «Богородиця Казанська. Вибрані свята», XVIII-XIX ст., Рос. імперія, мідний сплав, литво складає 10 732,5 грн.

Висновок оціночної експертизи

Предмет оцінювання та короткий опис: *універсал оборонний гетьмана Івана Мазепи, виданий Івану Шкірмонту про звільнення його військ податком, 1690, Батурин (2 арк., 32x20, підпис, печатка).*

Початкова вартість: аналог пергаменту – сучасний «зістарений» папір для письма – 490–1170 грн, печатка – 350–850 грн (<http://creative-kiev.com/>; <http://svit-ok.com>). Середня вартість – 830 (x2 як відповідник до зазначеного обсягу) + 600=2260 грн.

	Основні критерії	Коефіцієнти
1	<p style="text-align: center;"><u>походження (K₁):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет створений (використовувався) для визначної (всесвітньої) історичної події або особи – 2,0; – предмет створений визначною історичною особою (визначною школою або автором) або для всесвітньо відомою особи – 1,9; – предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8; – предмет особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію державного рівня або особу та створений під час події або за життя особи – 1,7; – предмет створений особою, що причетна до історичної події або для історичної особи державного рівня – 1,6; – предмет шанується як пам'ять про історичну подію або особу державного рівня, що відома тільки у власній країні – 1,5; – предмет не пов'язаний із історичною подією або особою, але відображає її – 1,4; – предмет створений особою місцевого рівня, або причетний до історичної події регіонального (або рівня однієї з державних ланок, або військової структури) значення – 1,3; – предмет створений через деякий час як пам'ять про історичну подію або особу – 1,2; – предмет не належить до історичної події або особи, але відображає певну історичну епоху – 1,1; 	<p><i>предмет пов'язаний із діяльністю історичної особи державного рівня, що відома за межами своєї країни – 1,8;</i></p>

	– предмет сучасний, не відображає ніякої історичної події та не пов'язаний з історичною особою – 1;	
2	<u>час створення (К₂):</u> – точна дата – 2; – початок, кінець, середина, чверть століття, десятиліття – 1,5; – відомо століття – 1;	точна дата – 2;
3	<u>зміст (К₃):</u> – повна відповідність – 1,5; – частково профільна – 1,3; – не профільна, але відображає певну подію, яку розкриває експозиція музею – 1; – не відображає – 0,7;	повна відповідність – 1,5;
4	<u>оригінальність (К₄):</u> – оригінальний – 1,5; – предмет не оригінальний, але містить оригінальний елемент – 1,3; – не оригінальний (не має ніяких ознак, по яким можливо відрізнити даний предмет від подібних) – 1;	оригінальний – 1,5;
5	<u>унікальність (К₅):</u> – унікальний, не має аналогів – 2; – унікальний, але аналоги є – 1,8; – типовий на час виготовлення, але існує в невеликій кількості – 1,5; – не типовий, але на час експертизи є в достатній кількості – 1,3; – не оригінальний, виготовлений у великій кількості – 1;	унікальний, не має аналогів – 2;
6	<u>реліквійність (К₆):</u> – ступінь експресивності значний – 2; – ступінь експресивності середній – 1,5; – не реліквія – 1;	ступінь експресивності середній – 1,5;
7	<u>збереженість (К₇):</u> – збереженість повна (предмет новий) – 1; – задовільна – 0,5–0,9; – предмет має значні пошкодження: за ступенем пошкодження від 0,1–0,5.	задовільна – 0,9;
8	Додаткові застосовані критерії відповідно до типу джерела	значимість документа національного рівня – 2; документ має автограф – 2;

		<p>документ має авторський підпис або позначку – 1,5; документ зберігся в єдиному екземплярі – 1, 5; адресант відомий тільки у своїй країні – 1,3; зовнішні особливості документа (печатка) – 1,5; документ має задовільний стан – 0,8; рідкісний носій (пергамент) – 3.</p>
--	--	---

Розрахунок вартості: 2260 x1,8x2x1,5x1,5x2x1,5x0,9x2x2x1,5x1,5x1,3 x1,5x0,8x3=208 1831,54 грн (63 085, 80 €).

Висновок: оціночна вартість *Універсала оборонного гетьмана Івана Мазепи, виданого Івану Шкірмонту* складає 208 1831,54 грн.

Навчальне видання

Віктор Васильович Карпов
Жанна Захарівна Денисюк

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКЦІЙ

ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІНОЧНОЇ ВАРТОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Редагування
та комп'ютерне верстання

Світлана Дегтярьова

Підп. до друку 27.02.2020. Формат 60x84 1 / 16 .
Папір друк. апарат. Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 5,1.
Умов. друк. арк. 6,3. Зам. 16. Тираж 300.

Видавець і виготовлювач

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.